

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

POSTAVA A ROLE KNĚZE V PROROCKÝCH KNIHÁCH SZ

Autor práce: Kateřina Měcháčková

Vedoucí práce: doc. Adam Mackerle, Th.D.

Studijní program: Teologie KS

2021

Klíčová slova

kněz, prorok, prorocké knihy, doba předexilni, Starý zákon

Abstrakt

Podrobný rozbor, jak prorocké knihy předexilních proroků zacházejí s postavou kněze, jak ji prezentují a hodnotí na dobovém pozadí a jeho vliv na hodnocení kněží.

Keywords

priest, prophet, prophetic books, pre-exile period, Old Testament

Abstract

A detailed analysis of how prophetic books of pre-exile prophets treat the figure of a priest, how they present and evaluate it against a period background, and its influence on the evaluation of priests.

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum 29. 03. 2021

Kateřina Měcháčková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Adamu Mackerlovi, Th.D., za jeho lidský přístup, nekonečnou trpělivost, laskavost, cenné rady a metodické vedení práce, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Obsah

Úvod.....	6
1 Kněží SZ.....	7
2 Knihy předexilních proroků.....	9
2.1 Izrael.....	9
2.1.1 Proroci severního Izraele doby předexilní.....	9
2.1.2 Ámos.....	10
2.1.3 Ozeáš.....	13
2.2 Judsko.....	15
2.2.1 Proroci jižního Judska doby předexilní.....	16
2.2.2 Izajáš.....	16
2.2.3 Micheáš.....	20
2.2.4 Sofonjáš.....	21
2.2.5 Jeremjáš.....	24
Závěr.....	37
Seznam použitých zdrojů.....	39

Úvod

„Všechny prorocké knihy jsou svědectvím Boží lásky k lidem živé víry“ (Josef Hrbata).

Jedno z důležitých témat hebrejské Bible je téma kněží a kněžství. Objevuje se na různých místech, jako jsou právní materiály (např.: Lv 8–10, Nu 3, 12, 16, 18, Dt 18), žalmy (Ž 118,9, Ž 132,9, Ž 135,19–20, Ž 146,3), historické příběhy (např.: 1Kr 1,32–34, 1Kr 8,1–10, 2Pa 23, 2Pa 26,16–21) a diskursy proroků (Ámos, Ozeáš, Izajáš, Micheáš, Sofonjáš, Jeremiáš, Báruk, Ezechiel, Ageus). Jsou součástí svědectví o společenství lidí, jejichž společenská identita a kultické přesvědčení byly hluboce protkány s jejich každodenním životem a pravděpodobně se kněží také podíleli na procesu psaní a editace biblického materiálu. Starozákonní kněžství má také teologický rozměr, promítá se do křesťanské teologie. Přinejmenším list Židům hovoří o Kristu jako o pravém veleknězi – je tedy shrnutím a esencí starozákonního kněžství, což je velmi důležitý aspekt SZ kněžství.

Cílem práce je podrobnější pohled na roli kněze, jak je na něj nahlíženo v konkrétních prorockých knihách, a to s ohledem na dobu jejich sepsání, která měla nemalý vliv na hodnocení kněží jako takových ze strany autora – ten komentuje dění zpětně a ukazuje nám svoji představu dané doby a své následné hodnocení. Z vypsání úryvků tak můžeme lépe pochopit, jak na kněze nahlíží konkrétní prorocké knihy. Počátek dějin Izraele jako národa (a počátek kněžské služby) je velmi problematický, protože tu máme prameny biblické a archeologické, a sladit obě skupiny pramenů dohromady je obtížné, přesto ve své práci vycházím z obojího.

Samotné knihy a jejich rozbor jsem řadila chronologicky, tj. dle datace v nadpisech jednotlivých knih s tím, že je potřeba brát v úvahu, že většina autorů knihy v té době nežila a hodnotí ji tedy s odstupem.

1 Kněží SZ

Náboženství je podstatnou součástí života každé kultury. Není záležitostí především jednotlivců, ale společnosti jako celku, a proto náboženská praxe patřila vždy k nejdůležitějším společenským projevům. Z historického hlediska přinesl izraelské společnosti přechod od nomádského způsobu života k usedlému životu také změny v oblasti kultu. Podmínky se zásadně změnily, a proto se kult začal praktikovat při určitých stálých svatyních.¹ Tady se starají o kult a dění kolem něj kněží, kteří se stávají prostředníky Boží přítomnosti s odpovědností za každodenní provoz stánku, svatyně či chrámu v Jeruzalémě. Stali se neoddelitelnou součástí kultu, který je podle kněžského kodexu cílem a završením stvořitelského díla.² Jejich role byla jak kulturní (vznik literatury – rozhodování o čistém a nečistém – základ práva a etiky– exorcismy a léčebné praktiky –základ medicíny –záznamu věštek a kněžských výroků–archívy apod...), tak politická (tím, že se kněžství stalo přístupným jen členům kněžských rodů, vznikla uzavřená třída, střežící své postavení).³ Politická a náboženská proměna jsou v literárních zpracováních propojeny v jedno.

V samotném Starém zákonu nacházíme první zmínky o sluzích u oltáře v knize Genesis, u Abela s Kainem (Gn 9), jejich obětí je naznačené, že po vyhnání z ráje už není možný přímý kontakt s Bohem, Bůh je teď Bohem dalekým, a proto je potřebný kult.⁴ Následně funkci při bohoslužebné oběti zastával otec rodiny, který obětoval a modlil se (Gn 46,1), po něm vše přebíral prvorozený syn, který tak v tradici pokračoval (Sd 17,5). Není zde nahlíženo na funkci obětníka jako kněžskou záležitost, ale spíše byla výhradním právem vůdce klanu, rodiny.

Další kniha Starého zákona Exodus (Ex 28,40) nás uvádí do počátků kněžství, kdy izraelské kněžstvo začíná s Mojžíšovým bratrem Áronem, kdy byli kněží odloučeni od zbytku komunity, aby vykonávali povinnosti spojené s uctíváním a obětováním. Ta byla ostatnímu lidu zakázána, protože jen kněží měli určitou míru svatosti, aby se mohli přiblížit k posvátnému prostoru svatyně a oltáře (Lv 21,1–23). Kněz vynášel Boží soudy, pokud nebyl žádný svědek ani žalobce, viník se zjistil losováním. Rozsudek byl neodvolatelný (Joz 7). Kněz byl připomínkou svátosti (Si 45,6), učitelem zákona a dohlížel na jeho plnění a dodržování svátků (Lv 23). Byli to lékaři, kteří pod malomocenstvím museli rozpoznat konkrétní nákazu (Lv 13). Nemocný byl nečistý v kultickém slova smyslu, a proto právě kněží měli jeho očistu (a praktické ošetření) na starost, což velmi posilovalo jejich vliv. Sami museli být *tělesně bez vady* (Lev 21,18–20). Do úřadu byli uváděni sedmidenním obřadem vysvěcení (Ex 29) a velekněz musel mít původ áronovský, kněz lévijský. Jen v několika případech se hebrejská Bible vztahuje k neizraelským kněžím (např.: Malchizedek, záhadná postava, byl pravděpodobně kanaánský kněz, Gen 14,18).⁵ Víme, že se starali o výuku lidu ve znalosti Boží smlouvy a byli prostředníky pro „spojení“ s Bohem. Lid je měl ve velké úctě a vážnosti.

V době soudců Starého zákona nejsou zmínky o kněžích zcela jasné, nelze tedy jednoznačně určit, jak na ně společnost nahlížela. Byli to muži vybraní pro bohoslužebné

¹ Rolf Rendtorff– Hebrejská bible a dějiny, strana 130–131

² Juraj Bány – Teológia Starej zmluvy, strana 64

³ Jan Heller – Hlubinné vrty, strana 64

⁴ Juraj Bány – Teológia Starej zmluvy, strana 66

⁵ Ryan Bonfiglio – Priests and Priesthood in the Hebrew Bible

úkoly a kněžská činnost se omezovala hlavně na tehdejší svatyně v Gilgálu, Mispě, Bét-elu, Sichemu a především Šílu (1S 1–3),⁶ kde vykonávali kultovní oběti u oltáře, žehnali lidu a starali se o samotný chod svatyně. Poprvé se v knihách začíná objevovat kritika kněžské služby, a to kritika Eliho zkorumpovaných synů kněží (1S 2,11–36), kteří znevážili svůj úřad tím, že dělali, co bylo v očích Hospodina zlé (znevažovali Hospodinovy obětní dary, obcovali s ženami konajícími službu u vchodu do stanu setkávání a další).

V první a druhé knize Samuelově sílí s králem Davidem tendence centralizovat kult a dochází ke klíčovému obratu v dějinách izraelského kněžství, kdy se David snaží sjednotit severní a jižní frakci ustanovením dvou veleknězů (sever Achímelek, jih Sádok) a tím získává jejich postavení přístupu ke královskému dvoru. Jak se následně dovídáme z knih Královských, s Šalamounovým nástupem na trůn a zřízením hlavní svatyně Izraele na Sijonu získává kněžstvo Zadoka a jeho synů výhradní kontrolu nad jeruzalémským kněžstvím. Za doby monarchie byli kněží podle knih Královských spíše královými úředníky, které sám král dosazoval bez ohledu na rod (2S 20,26), vybírali desátky, obstarávali chod svatyně (Ex 30), rozhodovali o čistém a nečistém (Lv 11), prováděli oběti (Lv 1–9), a to hlavně oběti smírčí (Lv 16). Vyučovali lid v mojžíšském zákoně a jejich mzdou byly desátky Izraelců (Nu 18,20–24). Nabyli nemalého vlivu, což můžeme vidět v textech předexilních proroků, kteří kritizují jeho sociálně-politické zneužití. Setkáváme se s tímto vlivem od rituální praxe ke kulturní paměti, od sakrální autority k náboženské identitě a od politické správy k zahraničním záležitostem.⁷

S Josiášovou reformou roku 622 př. Kr. (2Kr 22–23) musí mít kněz původ s privilegiem pro Aronovce (Ex 27,20), tak jak bylo Hospodinem ustanoveno, a jeruzalémský chrám s jeho kněžími nabyli nepřehlédnutelného vlivu a významu. Po zániku Judského království a zničení chrámu, jak se můžeme v knihách králů a proroků dočíst, odešlo mnoho kněží do exilu, kde hráli důležitou roli v životě starověkého Izraele a ve vyučování zákona. Byli pro svůj lid připomínkou smlouvy a jejich původu, jakožto Bohem vyvolaného lidu. Scházeli se u nich lidé, připomínali si zničený chrám a modlili se společně tváří k Jeruzalému. Po návratu z exilu se stali kněží z úředníků krále předními ve společenství a velekněz jejich nekorunovanou hlavou s docela výsadním postavením.⁸ Množství kněží se zvýšilo do té míry, že se rozdělilo do směn sloužících v chrámové službě, jak dokládají historické nálezy. V celém perském (539–333 př. Kr.) a helénistickém (333–63 př. Kr.) období bylo kněžství v národu nejdůležitější institucí s veleknězem jako nejmocnějším politickým vůdcem. Po zdařilém Makabejském povstání, jak se dočteme v první a druhé knize makabejské (164 př. Kr. znovuposvěcení chrámu), a s rostoucí politickou autoritou přešly na velekněze v mnoha ohledech i funkce královské (1Ma 10,20). To se ovšem odrazilo i v jejich přístupu k lidu, jak se můžeme dozvědět z ostré kritiky poexilních proroků (Ag 1,14, Ag 2,11–14, Za 3,1–10, Za 7,3–4), kteří volají po reformě některých jejich praktik a aspektů kněžství. Vše končí až se zničením chrámu roku 70. n.l., kdy ztratili své poslání. Kněží byli prostředníky mezi lidmi a Bohem – zastupovali Boha u lidu a lid u Boha.⁹ Přes všechnu kontroverzi a ovlivňování kněžské instituce měla kněžská služba nemalý vliv na život a víru starověkého Izraele a raného judaismu.

⁶ Josef Hrbata – Klíč ke Starému zákonu, strana 79

⁷ Ryan Bonfiglio – Priests and Priesthood in the Hebrew Bible

⁸ Miloš Bič – Ze světa Starého zákona, díl 1, strana 349

⁹ Jan Heller – Hlubinné vrty, strana 72

2 Knihy předexilních proroků

2.1 Izrael

Se smrtí krále Šalamouna se napětí mezi severem a jihem, jež se stalo viditelným v době Davidovy vlády, natolik vyostřilo, že separatistické snahy severních kmenů dostaly nový podnět. Rechabeám, syn Šalamounův, nevyhověl jasným požadavkům severních kmenů, ty mu odepřely následnictví a ustanovily za krále severu Jerobeáma. Ten zřídil ústřední svatyně v Bételu a Danu. Pro následující dvě staletí, tedy až do konce severního království, se líčení knih Královských omezuje v podstatě jen na stereotypní údaje rámcového díla o jednotlivých králích, do něhož jsou začleněna jen krátká doplňující sdělení. Tyto poznámky dovolují rozlišit některé základní rysy politického vývoje království.¹⁰ O všech jeho králích platilo: „dopouštěli se toho, co je zlé v Hospodinových očích.“ Nic není pro severní stát příznačnější než jeho mimořádná vnitřní nestabilita – trůn v Izraeli se měnil kvůli násilí třikrát v prvních padesáti letech.¹¹

Starozákonní zprávy o letech vlády severního království mluví tedy velmi stručně. Za dvě stě let své existence žádná jeho dynastie nebyla tak stabilní jako davidovská v Judsku, přesto uveďme jako příklad alespoň Omriovce či Nimšiovce. Izrael byl přese všechno dynamicky se rozvíjejícím státem s dobře opevněnými městy, impozantními stavbami a silnou armádou, která je zmiňována i v asyrských textech. S posledním izraelským králem Hóšeu zanikl celý severní Izrael v asyrském zajetí a „jméno“ Izrael přešlo na Judu. Tím byla jedna epocha u konce.¹²

Dle *biblického vyprávění* si po rozštěpení Šalamounovy říše přisvojily severní kmeny jméno *Izrael*. Proti sobě nyní bude stát podle *biblického vyprávění* Izrael a Juda. Nicméně vědomí sounáležitosti všech dvanácti pokolení zůstalo živé a živé zůstalo i vědomí, že Hospodin uzavřel smlouvu se všemi a že jeho zaslíbení se týkají všech.

Dějiny Izraele a Judska jsou v biblických textech koncipovány v souladu s konkrétním národním sebepojetím, které vychází z jižní agendy. Tyto dějiny jsou i přes možnost existence starších letopisů, případně jiných pramenů, z velké části „standardizovanou fikcí“ včetně ideálně typické společné oventury sjednoceného království, z níž se rodí dva rovnocenné národy. Z hlediska historické rekonstrukce růstu literárních tradic, které se vrací ke spíše fiktivním počátkům, je třeba zdůraznit, že ústředním tématem je skutečné rozdělení.¹³

2.1.1 Proroci severního Izraele doby předexilní

Působení proroků je zvlášť charakteristickým prvkem v životě starého Izraele. Neomezují se jen na Izrael, vyskytuje se i v jiných částech orientu, přesto nikde jinde proroci nedosáhli, pokud nám prameny dovolují soudit, tak velkého významu jako v celém Izraeli.¹⁴ Proroci měli často své žáky, kteří zapisovali jejich slova, proto se také mohla dochovat. Slova proroka byla mnohdy tak mocná, že nemohla z paměti lidu vymizet a ústně se předávala dál. Samotní proroci své výroky až na výjimky nepsávali (Amos, Ozeáš). Tito „píšíci“ proroci

¹⁰ Rolf Rendtorff – Hebrejská bible a dějiny, strana 64–66

¹¹ Filip Čapek – Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele, strana 116

¹² Miloš Bič – Ze světa Starého zákona, díl 1, strana 209–210

¹³ Filip Čapek – Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele, strana 120

¹⁴ Rolf Rendtorff – Hebrejská bible a dějiny, strana 151

přichází do doby úspěšné vnitřní i zahraniční politiky, doby míru, kdy vzkvétá obchod i mořeplavba. Zisk jde ale pouze vyšší vrstvě, která žije v přepychu a blahobytu a propast mezi ní a nižší vrstvou se prohlubuje. Lidé se považují za velmi bohabojné. Bohoslužby probíhaly ve svatyních, jako byly Bét-el a Dan, s vlastním kněžstvem a privilegiem, kam mířily zástupy poutníků s bohatými dary a oběťmi. Lidé mají jen povrchní znalost Boha a Zákona, nestarají se o (Ozeášovými slovy) „poznání“, chtějí mít pohodlný život a sami mají daleko k tomu, aby žili v dialogu s Bohem.¹⁵

Ani kněží nejsou praví představitelé svého poslání, protože svádějí lid na scestí. Boží úcta byla smíšená s pohanskými prvky a bohoslužba silně zesvětštělá, zanedbávala pohnutky k sociální spravedlnosti a časem se snad smísila i s kultovní prostitucí. Pozadí jednání Izraele je svědectvím o celkové banalizaci severního království a opuštění od jahvistického kultu. Proroci ostře napomínali lid, aby odložil pohanské praktiky, bezduchou bohoslužbu, pouze povrchní poutě a zesvětštělé zvyky v chrámech. Odpověď lidu na prorocká napomenutí byla však nedostatečná, leckdy i zlá. Mnozí věřící měli sice důvěru v proroky, jako byli Eliáš a Elizeus, ale lid byl vcelku málo nábožensky vzdělaný a nerozlišoval dobře mezi bohoslužbou Hospodina a Baala.¹⁶ Sever není schopen svým náboženským závazkům dostát, od Hospodina průběžně odpadá už od počátků monarchie.¹⁷ Bůh nechává událostem volnou cestu – Izrael si sám zvolil, co dostane.

2.1.2 Ámos

Ámos je pokládán za prvního z písíciích proroků a jeho kniha za první ucelené dílo klasické prorocké literatury. Přestože byl Judejec, věnoval svou prorockou službu severnímu Izraeli. Doba jeho vystoupení je doba panování dvou králů – izraelského Jerobeáma II. (2Kr 14,23–29) a judského Uzijáše (2Kr 15,1–7) a zemětřesení.¹⁸ Jako konkrétní místo jeho působení byl jmenován výslovně jen Bét-el a dobu lze určit díky zmínce Jerobeáma II (787–747 př. Kr.), ale ne přesně vymezit.¹⁹ Je to doba politicky a hospodářsky příznivá, do níž prorok nese zvěst o Božím soudu, kterou mu Bůh uložil, což je jeho jediná autorita a legitimace.²⁰ Větší množství textů zabírá nesmlouvavá kritika severu, ale hlavním cílovým adresátem je Jeruzalém a *nový Izrael*.

Knihy se dělí kromě úvodu a závěru do tří hlavních částí, a to na výroky proti národům, na výroky proti Izraeli a na oddíl s pětividěními (kobyly, oheň, olovnice, koš ovoce, oltář), která jsou nositeli zvěsti. O prorokovise dovídáme z prvních veršů (Am 1,1), včetně jeho původu a povolání. Jednotlivé řečové celky jsou vůči sobě téměř vždy zřetelně ohraničeny, navíc blíže charakterizovány četnými uvozujícími a závěrečnými formulami.²¹

¹⁵ Johanna Koppová – Izraelští proroci strana 54

¹⁶ Josef Hrbata – Klíč ke starému zákonu, strana 84–85

¹⁷ Filip Čapek – Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele, strana 160

¹⁸ Starý zákon – překlad s výkladem – 12 proroků, strana 91

¹⁹ Rolf Rendtorff – Hebrejská bible a dějiny, strana 279

²⁰ Bible – ČEP včetně deuterokanonických knih, strana 902

²¹ Rolf Rendtorff – Hebrejská bible a dějiny, strana 275

O kněžích jako celku se Ámos nezmiňuje, zabývá se spíše kultem „královské svatyně“ v Bét-elu a v rámci třetího vidění nám předává „zápis“ rozhovoru mezi ním a bét-elským knězem Amasjášem. Celá pasáž je tedy komentářem k třetímu vidění, kde se provinění Amasjáše (odhalující skutečný stav společnosti) stává důvodem pro to, že Bůh již nebude odpouštět:

(Am 7,10) *Bételský kněz Amasjáš poslal izraelskému králi Jerobeámovi zprávu:*
„Spikl se proti tobě Ámos přímo v izraelském domě. Není možné, aby země snášela všechna jeho slova.“

(Am 7,11) *Ámos totiž říká:*
„Jerobeám zemře mečem
a Izrael bude zcela jistě přesídlen ze své země.“

(Am 7,12) *Pak řekl Amasjáš Ámosovi:*
„Seber se vedoucí,
a prchej do judské země!
Tam chleba jez a tam si prorokuj!“

(Am 7,13) „A nikdy už neprorokuj v Bét-elu,
neboť je to svatyně králova, královský dům.“

Celý rozhovor je rozložen do tří přímých řečí, uvedených jednou větou, která současně představuje druhého jednajícího, kterým je bét-elský kněz Amasjáš – představitel královské svatyně a zástupce panovníka na tomto významném místě. Podává hlášení, které považuje za závažné a ohrožující panovníka, který se o slova proroků zajímal, protože jejich veřejná činnost mohla mít negativní dopad na stabilitu jeho moci. Tím, že Ámosova činnost probíhá mezi lidem (*přímo v izraelském domě*), je o to nebezpečnější.²² Amasjáš byl kultovní člověk, který měl tuto královskou svatyni na starosti, svatyni, do které vnikl Ámos. Z hlediska Amasjáše to byl vetřelec porušující všechna pravidla hierarchického postupu.²³ Amasjáš cítí odpovědnost za vše, co se ve svatyni děje, neboť je to *svatyně králova*, kde je náboženství úzce spjato s politickými zájmy krále a království. A nikdo, ani prorok zde nemá právo mluvit proti královi vůli.²⁴ Jako důkaz pro své udání připojuje i citaci Ámosových slov o osudu krále Jerobeáma a Izraele.

Selektivně shrnuje prorokova slova – zmiňuje osud, který Ámos předpovídá králi a Izraeli, ale pomíjí výtky proti nim a Boží napomínání, čímž výroky o osudu zbavuje argumentačního základu a vytváří tak podvrtná a protistátní slova. Následně se Amasjáš obrací na Ámose a vyzývá ho k opuštění Izraele zpět do jeho domoviny. Bét-el je *svatyně králova a královský dům*. Zde nemá hlavní slovo Bůh, ale král.²⁵ Vyzývá ho k odchodu do Judska, kde může libovolně kázat a věštit, tam panuje zcela jiné *pojetí královského a prorockého úřadu*.²⁶

²² Adam Mackerle – Ámos, když Bůh musí řvát jako lev, strana 207

²³ Bruce Vawter, C.-M. – Amos, Hosea, Micah, strana 67

²⁴ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 706

²⁵ Adam Mackerle – Ámos, když Bůh musí řvát jako lev, strana 208

²⁶ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 706

Potom, co Ámos vysvětluje, jak k prorokování přišel („*Nebyl jsem prorok, ani prorocký žák*” Am 7, 14) a že prorokuje nikoli svou vlastní autoritou, ale autoritou Boha, cituje Amasjášova slova a obrací je proti němu:

(Am 7,16) *Slyš tedy slovo Hospodinovo.*

*Ty říkáš: „Neprorokuj proti Izraeli,
nevyvášej věštbu proti Izákovu domu!”*

(Am 7,17) *Proto Hospodin praví toto:*

*„Tvoje žena bude ve městě provozovat smilství,
tvoji synové a dcery padnou mečem,
tvá půda bude rozměřena provazcem
a ty zemřeš v zemi nečisté.
Izrael bude zcela jistě přesídlen ze své země.”*

Amasjáš je sice úředníkem královým, ale před Bohem je i služebník osobně odpovědný za všechny své činy, třeba vykonané na rozkaz nadřízených.²⁷ Amasjáš se nepostavil proti Ámosovi, ale proti tomu, kdo jej poslal. Kvůli jeho negativnímu a nepřátelskému postoji k Božímu prorokovi jej stihne trest. Jeho žena se bude živit prostitucí, což je pohanou i Amasjášovou. Jeho děti budou povražděny při násilném vpádu nepřátel a jeho rod vyhyne. Jeho půda bude rozparcelovaná někomu jinému a Amasjáš sám zemře mimo svoji vlast v cizí zemi mimo dosah zaslíbení, požehnání a přítomnosti Hospodina. Po slavnostním závěru celé řeči ještě opakuje, že *Izrael bude zcela jistě přesídlen ze své země*. Ať se tedy Amasjáš snaží jakkoliv, Boží slovo nezruší – ono platí nezměněno dál. Hospodin se rozhodl více Izraeli nepromíjet.²⁸ Verše 16–17 nejsou, jak se často považovalo, nějaký druh mstivého rozsudku, který prorok pronesl nad protivníkem. Vše, co skutečně obsahují, je zahrnutí Amasjáše do obecného odsouzení, které již Ámos označil za osud Izraele.²⁹

Hlavním tématem rozhovoru je tedy Ámosova činnost, kterou Amasjáš chápe jako spiknutí, kterým Ámos připravuje politický převrat. Jeho slova jsou ale při zprávě Jerobeámovi přeformulována a mění tím svůj smysl. Vymazává jejich teologický význam a ponechává jej pouze v rovině politické. Vše vidí z pohledu královského úředníka jednajícího v jeho zájmu. *Amasjáš podřizuje náboženské zájmy politickému pohledu na věc.*³⁰ Vzniká tu střet mezi autoritami, které si činí skrze své „zástupce” nárok na bét-elskou svatyni, mezi králem a Hospodinem (kterého Amasjáš ani jednou nezmiňuje). Amasjáš nevyhání politicky nebezpečnou osobu, ale Božího posla, který oznamuje Boží slovo. Tím že Amasjáš ani nepřipouští, že by mělo vše společné s Hospodinem, obrátí se slovo Boží proti němu. Zahyne on i jeho potomstvo a jedinou ostudnou připomínkou jeho zaniklé existence bude jeho žena. Ámos se snaží ukázat Amasjášovi jeho ateismus, neboť i když je knězem Hospodina, odmítá, že by mohl Bůh mluvit do života Izraele, který monarchisticky funguje samostatně. Hříchem národa tedy je hlavně odmítání jakékoliv změny jednání a Božího varování skrze proroky.³¹

²⁷ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 706

²⁸ Adam Mackerle – Ámos, když Bůh musí rvát jako lev, strana 209–210

²⁹ Bruce Vawter, C.-M. – Ámos, Hosea, Micah, strana 68

³⁰ Paul R. Noble – strana 433

³¹ Adam Mackerle – Ámos, když Bůh musí rvát jako lev, strana 209–212

Kněžství v knize Ámossice není hlavním tématem, ale na základě tohoto textu lze hodnotit, jak o něm prorok smýšlel. Přestože je to rozhovor mezi Ámosem a jedním knězem jedné svatyně, odráží se zde obraz problému kněžské služby jako takové, tolerované společností té doby. Za prohřešky jednoho kněze by Hospodin nesoudil celý Izrael, muselo jít tedy o celkový problém kněžského úřadu a těch, kdo v něm konají a kdo k němu přistupují. Je jen otázkou, zda za hříchy všech kněží nebo za hříchy široké společnosti, která toto pojetí kněžství toleruje, či aktivně prosazuje, je Hospodin odsoudil. Jinak by jim prorok ve své knize, kde se zabývá sociálními problémy, pozornost nevěnoval.

2.1.3 Ozeáš

Kniha Ozeáš se do značné míry zabývá hlavně severním královstvím Izraele a její poselství se točí kolem tří témat: láska, věrnost a selhání. Sám prorok tvrdí, že Izrael je „umíněný jako umíněná kráva“ (Oz 4,16), a vidí dějiny Izraele jako stále se opakující odpadnutí od Hospodina. Ozeáš byl pokládán za občana severní izraelské říše a doba, do které zaznívá prorokovo slovo, je doba severoizraelského krále Jarobeáma II. (2Kr 14,23–29), kdy říše zažívala poslední období klidu a blahobytu, judských králů Uzijáše, Jótama, Achaza a Chizkijáše (2Kr 15–20). A právě do tohoto období vidí prorok přicházet Boží metlu v podobě Asyřanů (kteří za několik desetiletí vyvrátí severní říši) a přináší slovo o soudu.³² Je také svědkem zániku jehúovské dynastie a syrsko-efraimské války, která se promítá i do jeho pasáží, stejně jako deportace krále Hósey a zničení Samaří. Celkově lze říct, že situace společnosti je představená v mnoha projevech Ozeáše jako chaos, zejména ve srovnání se stabilnějším hospodářským a politickým obrazem u Ámose. Ale nejpálčivější je odsouzení nezákonných praktik auctívání jiných bohů.³³ Jde o společensko-politickou kritiku zvláště politických vůdců a kněží, které kritizuje společně i samostatně.³⁴

Doba Ozeášova působení se většinou klade mezi roky 750–725 př. Kr. Nevíme, jak k němu slovo Hospodina proniklo, neznáme jeho rodiště, nevíme ani, kde žil a působil, ale pomocí obrazu manželství s nevěstkou a jeho rodiny (jména jeho dětí mají připomínat, že začal Boží soud) přímo znázorňuje, jaké má věrný Bůh trápení s nevěrným lidem.³⁵ Příběh o prorokově manželství s prostitutkou je prostředek k tomu, aby nastínil analogii k tomu, jak Izrael zacházel s Boží láskou.³⁶ Stal se „symbolem“ Boha, který se ke své nevěrné „manželce“, chová s odpouštějící, trpělivou a nezničitelnou láskou. Nakolik lze zprávy o Ozeášově sňatku hodnotit jako životopisné, zůstává ovšem nejisté.

Kniha se dělí do dvou částí. V první (1–3) zvěstuje Ozeáš Boží lásku k nevěrným (v povolání proroka k manželství s prostitutkou), v druhé jsou sbírky prorockých výroků o soudu, trestu i naději (4–14). Všem je společné, že začínají obžalobou Izraele, ohlášením soudu a končí ohlášením spásy. V každé části je zdůrazněn obraz Boha, který nemáouhu potrestat Boží lid. Kniha Ozeáš je do značné míry kniha napomenutí a volby pro lid Izraele, zatímco Bůh dodržuje Boží stranu smlouvy, Izrael neustále ukazuje, že postrádá schopnost věrnosti.

³² Bible – ČEP v čteně deuterokanonických knih, strana 888

³³ James Nogalsky – Smyth & Helwys – Bible commentary, The Book of the Twelve, Hosea – Jonah, strana 23–27

³⁴ Juraj Bándy – Teológia Starej zmluvy, strana 200

³⁵ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 636–637

³⁶ James Nogalsky – Smyth & Helwys – Bible commentary, The Book of the Twelve, Hosea – Jonah, strana 28

Kněží se pak týkají verše kapitoly čtvrté, která je sbírkou prorockých výroků, kdy Hospodin volá k soudu kněze i lid, kteří se zpronevěřili svému poslání a jsou obžalováni, že zrušili smlouvu Boží. Hříchem nejsou jen jednotlivá obvinění, ale celkově špatný vztah ke společenství, člověka Bohu samému. Ztráta této věrnosti se v Izraeli pak projevuje všemožnými zvrácenostmi a ohlášený soud bude ještě horší než soud potopy. Kněžím samotným bylo dáno mnoho a za jejich zpronevěru úřadu je čeká o to horší trest.

(Oz 4,14) Ale nepotrestám za smilstvo jen vaše dcery,

za cizoložství vaše snachy.

*Vždyť sami kněží se spolčují s nevěstkami,
s kněžkami a obětují!*

Je to lid nerozumný, padne.

Ve čtvrté kapitole volá Hospodin k soudu kněze i lid, protože se zpronevěřili svému poslání, předcítá obžalobu a ohlašuje jejich trest. Holdují pohanským obyčejům, slouží pověře, čarují, propadají pitkám, omamují svá srdce. Nehledají Hospodina, i když stále vzývají jeho jméno, a tak se mohou domnívat, že je vše v pořádku. A to je právě to nejnebezpečnější, když Boží lid nevidí a nezná svou bídu, nevěru a pýchu.³⁷

Důraz leží na smilstvu a cizoložství, v kultovním smyslu modloslužby i smyslu přímém. Kněží smilní s nevěstkami a prostitutkami, to vede k tomu, že *smilní* i jejich dcery a snachy. Jejich příklad svádí ke smilstvu další, hřích se rozšiřuje.³⁸ Ozeáš mluví o problému prostituce i v doslovném smyslu. Prostituce v této části pravděpodobně odráží kultovní rituály, anebo používání prostituce ke splnění náboženských slibů.

Autor těchto komentářů neodsuzuje pouze ženy, které se prostituují, ale konfrontuje i muže, protože bez jejich účasti by nedošlo k prostituci. Prostitutka není o nic víc vinná než osoba, se kterou má sex.³⁹ Spíše svaluje vinu na muže, kteří chodí na kultovní místa pustošit tyto mladé dívky. Verš tvoří úžasné a rané božské odmítnutí všech sexuálních dvojích standardů. Jahve říká, že muži zkorumpovali nejen mladé ženy, ale také kultovní prostitutky, které jsou pravidelnými zaměstnanci v baalových svatyních. Pokud by je muži nevyhledávali, byl by obchod s prostitutkami eliminován.⁴⁰ Ozeáš vidí, že to přispívá ke všemu, co je v Izraeli špatné. Zde je vykresleno kněžství, které zradilo svou odpovědnost za udržení identity Izraele a místo toho povzbudilo Izrael a Kanaan, aby se staly jedním.⁴¹ Kněží znevážili dané poslání a jejich služba skončí. S nimi i lid, jemuž chybí poznání Boha, bude stržen do záhuby. Vina kněží spočívá hlavně v tom, že své poslání zúžili jen na kultické funkce a vůbec nedbali na to, že jejich prvořadým úkolem je zprostředkovat poznání Boha. Kněžím byl svěřen Boží zákon, ale ten byl zatlačován do pozadí. Ozeáš tedy vyhlašuje soud nad kněžstvem. Celé jednání připomíná soudní jednání v bráně.⁴²

V šesté kapitole slyšíme odpověď lidu a jejich zástupců, ve které ochotně přistupují ke kajícímu, která je ovšem pro jejich nedostatečnou vytrvalost velice pomíjivá a bez poznání Boha a vyznání hříchů dlouhodobě bezvýznamná. Hospodin proto návrat lidu, zástupců a kněží odmítá, dokud se „učinit“ pokání nezmění na „činit“ pokání.

³⁷ Starý zákon – překlad s výkladem – 12 proroků, strana 32

³⁸ Adam Mackerle – Etické aspekty u předexilních Malých proroků, strana 144

³⁹ James Nogalsky – Smyth & Helwys – Bible commentary, The Book of the Twelve, Hosea – Jonah, strana 78

⁴⁰ Elizabeth Achtemeier – Minor prophets I., strana 40

⁴¹ Bruce Vawter, C.-M. – Ámos, Hosea, Micah, strana 94

⁴² Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 643

*(Oz 6,9) Jako hordy na někoho číhající,
spolčují se kněží,
vraždí na cestě do Šekemu,
prosazují své mrzké plány.*

Násilný charakter popisovaného jednání je patrný. Nevíme, zda se jedná o doslovný smysl těchto termínů, tj. že kněží se přímo podílejí na otevřeném násilí, nebo zda je tímto příměrem popisována jiná nepřijatelná kněžská činnost, nicméně násilí je patrné v každém případě.⁴³ Izrael je tedy skutečně v žalostném stavu a jsou zmíněna různá místa, jako jsou Šekem a Gileád, kde došlo ke zvěrstvům. Není v našich silách, ani účelu pokusit se určit, jaké byly tyto konkrétní obludnosti, které prorok zmiňuje. Ozeáš v těchto verších registruje komentář k sociální anarchii, která utvrzovala severní království izraelské, když se blížilo svému rozpadu v rukou Asyrské říše kolem roku 722 př. Kr. To, že Izrael, nepatrný stát chycený mezi velkými kleštěmi Egypta a Mezopotámie, měl být zničen zvenčí, bylo pochopitelné, ale že se měl zničit sám zevnitř, bylo nepochopitelné.⁴⁴ Pokud jde o vraždu na cestě do Šekemu, je verš pravděpodobně dalším důkazem spojení Ozeáše se severským levitským a prorockým reformním hnutím, které se vracelo k teologii úmluvy kmenové federace. Ústředí této federace se prvně nacházelo v Šekemu, území okupovaném Izraelem v době dobytí. Tam byly všechny izraelské kmeny, které se v různých dobách přestěhovaly do Kanaanu, napojeny na smlouvu s Hospodinem, a vytvořily jeden lid. Tam se zavázaly, že budou dodržovat sinajskou smlouvu, a Šekem se stal symbolem loajality k víře. Ozeáš se obrací svými odkazy k těm, kdo tuto víru prosazovali. Proti reformátorům stála izraelská monarchie a kněží synkretistického kultu, které Ozeáš tak odsuzuje. Soudě podle Oz 6,9, kněží odporem k těm, kteří prosazují čisté náboženství, zašli možná tak daleko, že došlo k vraždění některých stoupenců reformu.⁴⁵

Ozeáš nám ve své knize velice zřetelně ukazuje, jak pohlíží na kněží předexilní doby. Jsou pro něj jasným porušením smlouvy a svého úřadu, ke kterému se zavázali a svým „příkladem“ rozšiřují hřích dál. Zmiňuje i násilí, k němuž se uchýlili, i když jak přesně, nám není známo. Jeho obvinění sicenejsou jasná, ale soud je neodvratný. Přesto prorok ponechává naději, že návrat pokáním k Hospodinu je stále možný (Oz 14,2–8).

2.2 Judsko

Mezi Judskem a Izraelem panoval téměř neustále válečný stav, který se projevoval především v pohraničních srážkách. Vztah Izraele a Judska je líčen záměrně jako víceméně průběžný válečný konflikt. Judsku se ovšem v tomto konfliktu daří a zastavuje expanzi severního souseda.⁴⁶ Judsko bylo mimo hlavní zájem velkých mocností, a proto přežilo nejdéle. O následcích, jaké měl pro Judsko zánik severního království, se ale nic nedozvídáme. Přestože se cesta k samostatnosti započala již dříve, byl to právě pád Izraele roku 722 př. Kr., kdy zmenšení jeho vlivu a neexistence silnějšího souseda dává podnět k tvorbě nového pohledu na dějiny.⁴⁷ Proces osamotňování lze sledovat v některých prorockých knihách, které odkazují na vládnutí izraelských a judských králů (Iz 7,1–17,

⁴³ Adam Mackerle – Etické aspekty u předexilních Malých proroků, strana 139–140

⁴⁴ Bruce Vawter, C.-M. – Amos, Hosea, Micah, strana 100

⁴⁵ Elizabeth Achtemeier – Minor prophets I., strana 54

⁴⁶ Filip Čapek – Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele, strana 124

⁴⁷ Filip Čapek – Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele, strana 144

Iz 36–39, Jr 3,6–13, Jr 21–22 Jr 34, Jr 36–41). Platili za vazala Asyřanů (Menaše 687–642 př. Kr). Se smrtí krále Jóšiáše bylo Judsko vtaženo do bojů velmocí o vládu nad tímto územím.⁴⁸ V Judsku se na trůně udrželi Davidovci až do pádu Jeruzaléma a zničení chrámu. Zprávy o nich nacházíme v knihách Královských a mladších knihách Letopisů, kde se střídají jako *dobří* (Abijám, Jóšafat, Jóaš, Amasjáš, Azarjáš, Jótam, Chizkijáš, Jóšijáš) a *špatní* (Jóram, Achazjáš, Achaz, Menaše, Jóachaz, Jójakím, Sidkijáš) králové. Poslední judský král z domu Davidova byl Sidkijáš, který se přes varování proroka Jeremiáše proti Babylóňanům vzbouřil a přivodil tím pád země, zničení chrámu a odvěčení části lidu do zajetí r. 587/6 př. Kr. Jeho synové byli popraveni a on sám oslepen a odvečen do Babylónu (2Kr 25,1–21 a Jr 52,4–30).⁴⁹

2.2.1 Proroci jižního Judska doby předexilní

O kněžích, prorocích a bohoslužbě v jižní říši máme dost málo zpráv. Víme jen, že proroci a kněží u jeruzalémské svatyně redigovali smluvní právo, rozvedené a přizpůsobené kazuistice nových poměrů.⁵⁰ Odsuzovali neschopnost lidu dodržovat smlouvu a vinili ze zhroucení kultu neschopnost králů spoléhat se na Hospodina a neschopnost kněží učít znalosti zákona. Od 8. stol. př. Kr. k tomu přistupuje jako silné téma kritika sociálních poměrů (vykořisťování slabých mocnáři a boháči) a státně pochybená politika vládců uzavírat smlouvy s pohany kvůli udržení osobní moci.⁵¹ Prorocké texty mají své cílové posluchače v Judsku, ale hlásali pravdu nejen Izraeli a Jeruzalému, ale i pohanským národům. Proroci mluvivali nečekaně a často nežádoucně.⁵² Mezi jejich odpůrce patřili vyznavači baalů, králové, lid, kterému často prorokova zvěst nebyla po chuti a neodpovídala jejich představám– chtěli sice po prorokovipředpověď, ale pokud neslyšeli to, co slyšet chtěli, žádali prorokovu smrt (Jr 26, 7–11). A mnohdy právě ani na kněze poskvrňujícího chrám nedodržováním zákona nebylo velkého spolehnutí. I mezi kněžími byli však poctivci a mezi proroky byli modloslužebníci. Nejednalo se tedy o obecný jev, ale spíše okrajový. Jeremiáš (Jr 1,1) bylsámkněz původem, nelze proto hovořit o principiálním protikladu mezi proroky a kněžími.

2.2.2 Izajáš

Nejobsáhlejší z prorockých knih Izajáš pojednává o vztahu možná ještě existujícího Izraele a Judska, jako vztah dvou souvisejících domů, kdy příklad Izrael je příkladem pro Judsko, jak nejednat.⁵³ Usuzuje se, že prorok byl mužem z vyšší vrstvy, a to vzhledem k jeho zvláštnímu vztahu ke královskému dvoru a vystupování vůči králi. Ty jsou srovnatelné s vystoupeními Nátana a Elíši, o nichž se rovněž vypravuje, že předstupovali přímo před krále své doby a ohlašovali jim spásu i neštěstí.⁵⁴

⁴⁸ Rolf Rendtorff– Hebrejská bible a dějiny, strana 79

⁴⁹ Miloš Bič – Ze světa Starého zákona díl 1, strana 222

⁵⁰ Josef Hrbata – Klíč ke starému zákonu, strana 84

⁵¹ Josef Hrbata – Klíč ke starému zákonu, strana 53

⁵² Johanna Koppová - Izraelští proroci strana 15

⁵³ Filip Čapek – Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele, strana 157

⁵⁴ Rolf Rendtorff– Hebrejská bible a dějiny, strana 245

Podle zmínky v Iz 7,3 se soudí i na Izajášův příbuzenský vztah ke královskému domu a z Iz 8,2 na jeho přátelský vztah k osobě veleknězově. Stal se legendární postavou, která vysoko převýšila průměr ostatních proroků.⁵⁵

Doba, o níž kniha hovoří, je velmi těžká a nebezpečná. Spadá do období vlády krále Achaze a Chizkijáše a střetů se soudobými králi v krizových časech syrsko-efraimské války (734/33 př. Kr.). Probíhá obléhání Asyřany, Babyloňany, kteří nakonec město i chrám zničili a lid odvěkli do zajetí. Ale přestože lid upadl do zajetí, vyznává Hospodina jako prvního i posledního (Iz 44,6).

Kniha sama se dělí na dvě části. První Izajáš (kap. 1–39) obsahuje soubor prorockých výroků z různých dob a různého prostředí, proložený menšími literárními celky neznámého původu (např.: výroky proti národům Iz 13–23, izajášskou apokalypsou Iz 24–27 nebo o králi Chizkijášovi Iz 36–39) a prošly si samostatným vývojem, než byly zahrnuty do jednoho celku. Druhý Izajáš (kap. 40–66) sice na jméno proroka z 8 stol. př. Kr. navazuje, ale nechává mluvit o sobě i bezejmenné svědky, v dalších se prorokovo jméno vůbec nevyskytuje a ukazuje do jiné doby a prostředí (od kap. 40 doba babylonského zajetí). Společným jmenovatelem zůstává představa spásy. To umožnilo připojit dílo neznámého proroka k prvnímu Izajášovi.⁵⁶ Novější starozákonní věda prokázala u knihy Izajáš, že s prorokem Izajášem z poslední třetiny 8. století př. Kr. mají co do činění jen kapitoly 1–39, zatímco kapitoly 40–55 a 56–66 pocházejí z doby babylonského exilu, popř. z poexilní doby.⁵⁷ Kniha nevznikla spojením těchto tří knih, ale je mnohvrstevnou celkovou kompozicí vznikající delší dobu.

Kapitola 24 je orientována do budoucnosti, kdy prorok přesouvá své obavy z jednotlivých národů na celou zemi a její obyvatele, ohlašuje naprosté zničení země cizími vojsky, v tom je jasná ruka Hospodinova. Zajde země i všechno na ní. Kapitoly 24–27 se nazývají „Izajášova apokalypsa“, která poskytuje analýzu současného stavu s cílem představit záměry Hospodina. Pokládá důraz na rozhodující úsudek a používá živou symboliku.

*(Iz 24,2) Bude na tom stejně lid i kněz, otrok i jeho pán,
služka i její paní, kupující i prodavač,
věřitel i dlužník, lichvář i zadlužený.*

Hospodinův trest postihne všechny stavy, od nejvyššího po nejnižší. Zbaví vážené hodnostáře cti do té míry, že nebude rozdílu mezi nimi a prostým lidem. Jistota tohoto ortelu spočívá na slovu Soudce nejvyššího, proti němuž není odvolání.⁵⁸ Doslova „budou jako lidé, tak kněz“: obrácení řádu je vyžadováno v tom smyslu, že sociální rozdíly ztratí svůj význam.⁵⁹ Devastace země Hospodinem a její důsledky jsou upřesněny tím, že představují řadu dvojic osob v izraelské společnosti, ve které je obyčejný nebo méně postavený člověk v kontrastu s jedním z vyšší sociální vrstvy. Tímto způsobem se zdůrazňuje, že katastrofa dostihne každého bez ohledu na společenské postavení.⁶⁰ Je to Hospodinovo rozhodnutí a Hospodinův výnos. Nikdo a nic nezůstane na svém místě. Všichni mají být rozptýleni z každé třídy, každé vrstvy, každé funkce společnosti. Nebo jak říká tradice

⁵⁵ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 11

⁵⁶ Bible – ČEP včetně deuterokanonických knih, strana 683

⁵⁷ Rolf Rendtorff – Hebrejská bible a dějiny, strana 240–242

⁵⁸ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 88

⁵⁹ Joseph Blenkinsopp – Isaiah 1–39, strana 350

⁶⁰ Marvin A. Sweeney – Isaiah 1–39, strana 327

stvoření, „každý svého druhu“. Žádný není imunní.⁶¹ Pasáž jasně ukazuje, že kněží jsou chápáni jako „elita“, a to dokonce v protikladu k „prostému lidu“. Izajáš uvádí protiklady jako „sluha“ a „pán“, „kupující“ a „prodavač“, najednou také „kněz“ a „lid“, což jsou dvě proti sobě stojící skupiny, které se navzájem doplňují. Není tu „král a lid“, nebo „šlechta a lid“, ale protikladem jsou tu právě „kněží“. Kapitola 28 patří do sbírky prorockých vidění, ve kterých se za doby krále Chizkijáše vede boj o záchranu Jeruzaléma. Judské království bylo ohroženo asyrskými vojsky a ohlíželo se po pomoci. Prorok vybízí lid i krále, aby hledali pomoc ne u lidí, ale u Hospodina. I když už prorok vidí předzvěst konečného Božího soudu, zvěstuje lidu hloubku jejich bídy tím, že odpadli od Hospodina a že ani chrám nebude ušetřen, ani kněží, ani proroci, kteří jsou kritizováni pro svou „opilost“.

(Iz 28,7) Také blouzní z vína,

*po opojném nápoji se potácejí:
kněz i prorok blouzní z opojného nápoje,
jsou pomateni vínem,
po opojném nápoji se potácejí,
blouzní po viděních, při rozhodování kolísají.*

Oddíl pojednává o účastnících pitek, kdy jsou přímo jmenováni. Jsou to lidé, kteří si činí nárok na znalost Božích tajemství a chlubí se darem proroctví: kněží a proroci. Drsné výrazy a přirovnání odhalují jejich zcestnost, zrudnost a odpornost. Někteří vykladači v nich vidí přímé odpůrce Izajášovi, kteří zesměšňují jeho prorocké kázání. Jsou však sami směšní svým blábolením. Prorok odhaluje ubohost zvěsti těchto falešných proroků a zpronevěřilých kněží: nevzdělávají lid, mluví řečí, již nikdo nerozumí, rozsévají zmatek a nečistotu, místo aby přinášeli odpočinutí umdleným srdcím.⁶² Tato část je prorocký soudný projev proti vůdcům Efraima, který vymezuje jejich neschopnost a její důsledky. Obžaloba zobrazuje vůdce lidu, včetně kněží a proroků, jako neschopné a opilce, kteří se potácejí.⁶³ Výrazná rétorická jednotka odkazuje na kněze a proroky v Jeruzalémě a jak se liší od vůdců severu. Obžaloba se týká náboženského vůdcovství, které kvůli požitkářskému pití pozbylo schopnosti rozpoznávat a nemůže vykonávat své vůdčí funkce. V důsledku takového požitkářství kněz selhává při posuzování svatosti a čistoty, soudců, které jsou klíčové pro kněžskou odpovědnost. Selhání vize a úsudku navíc ohrožuje celé společenství, které závisí na spolehlivém náboženském vedení.⁶⁴ Izajáš ale nekritizuje faktickou opilost jeruzalémských kněží a proroků, nýbrž jejich neschopnost správně rozhodovat. Lze tedy vyloučit možnost, že by reprodukoval nějaké opilé blábolení kněží a proroků doslovně. V čem podle Izajáše kněží a proroci selhali? V době králů byl kult těsně spjat s dvorem. Do kompetence kněží patřily nejen náboženské instrukce, ale i závazné rady a potvrzení legitimnosti státní politiky. Oficiální kultovní proroci pak byli primárně odpovědní za zprostředkování komunikace s božstvem. Jestliže v tomto duchovní autority Jeruzaléma nějak selhaly, nesly podíl viny stejně tak jako představitelé politické moci.⁶⁵

⁶¹ Walter Brueggemann – Isaiah 1–39, strana 191

⁶² Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 104

⁶³ Marvin A. Sweeney – Isaiah 1–39, strana 363

⁶⁴ Walter Brueggemann – Isaiah 1–39, strana 222

⁶⁵ Gabriela Ivana Vlková – „Žvást na žvást?“, strana 9

V kapitole 61 posílá Hospodin svého služebníka, kterého vyzbrojí svým duchem, aby mohl přinést radostnou zvěst všem, kdo se kají. Z jeho úst zní Hospodinovo požehnání, po kterém budou lidu svěřeny kněžské povinnosti a pronárody k němu budou s úctou vzhlížet.

*(Iz 61,6) Vy pak budete nazýváni „Hospodinovi kněží“,
bude se vám říkat „Sluhové našeho Boha“.
Budete užívat bohatství pronárodů
a honosit se jejich slávou.*

V těchto slovech proroka zaznívá zvěst o spáse a svobodě. Na díle obnovy se budou podílet i cizinci. Mají být pastýři stád, rolníky a vinaři, tedy svou službou umožňovat, aby Hospodinův lid svobodně a bez jakýchkoliv omezení mohl sloužit Hospodinu. Lid bude nazýván *Hospodinovi kněží* a *Sluhové našeho Boha*. Tato nová jména zároveň zachycují změnu v pojetí kněžského úřadu, k níž docházelo poznenáhlu vlivem zajetí. Kněžská důstojnost tak přechází i na lid. Příchod věku spásy bude znamenat, že se naplní prvotní určení Izraele a kněžský úřad spočine na celém národu.⁶⁶ Budou objektem zázraku.⁶⁷ Národy nebudou utlačovat Izrael a Izrael se už nebude klanět jim a jejich bohům. Teď budou národy sloužit Izraeli. Blíží se den, kdy Izrael už nebude potřebovat strach z národů a z jejich hojnosti se bude Izrael těšit a bude se jím pyšnit. Pasáž se však vyhýbá i extrému, že se role jednoduše obrátí a dříve utlačovaní se stanou novými utlačovateli.⁶⁸ Ti, kteří byli poníženi tím, že byli zbaveni chrámu a domova a byli nuceni sloužit zahraničním pánům, by měli být obslouženi těmi, kteří si je podmanili. Oni budou nazýváni „kněžími Hospodina...Sluhy našeho Pána,“ čímž se naplní Boží slib Mojžíšovi na hoře Sinaj. Slova proroka v kapitole 66 se vrací do každodenního života a je to útok na ty, kdo by ohrozili budoucnost Izraele tím, že by své lidské záměry nahradili Božím plánem spásy. Vrací se tak k Božímu obvinění z marnivosti, o kterém píše již v první kapitole. Poslední kapitola pojednává o zemi, která bude nová stejně jako nebesa a na nové zemi bude nový lid a nebude už nepřátelství mezi nimi. Jeruzalém povstane k novému životu a budou se z toho radovat i pronárody.

*(Iz 66,20) Přivedu také ze všech pronárodů
všechny vaše bratry jako obětní dar
Hospodinu na koních a na vozech a na
nosítkách, na mezcích a dromedárech na mou
svatou horu do Jeruzaléma, praví Hospodin,
tak jako budou přinášet Izraelci přinášet obětní
dar do Hospodinova domu v čisté nádobě.*

(Iz 66,21) Také z nich si vezmu kněze, lévijce, praví Hospodin.

K očistnému soudu shromáždí Hospodin „všechny pronárody a jazyky“. Prorockým slovem budou všichni zasaženi. Ti, kdo projdou soudem, ponесou dál jako svědkové slovem i svou existencí zprávu o Hospodinově slávě do všech končin světa, i do míst, kde ještě o Hospodinu neslyšeli. Výsledkem jejich mise a misie bude, že přivedou ze všech pronárodů

⁶⁶ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 231

⁶⁷ Joseph Blenkinsopp – Isaiah 56–66, strana 220

⁶⁸ John N. Oswalt – The Book of Isaiah – Chapters 40–66 (NICOT), strana 488

⁶⁹ Paul D. Hudson – Isaiah 40–56, strana 225

„bratry“, rozptýlené Izraelce. Budou je přivádět do Jeruzaléma, jako se přináší vzácný obětní dar Hospodinu, a on je přijme. Také z nich si vybere kněze a lévijce, kteří by mu sloužili podle nových řádů.⁷⁰ Ačkoliv účelem mise do národů nebylo získat zpět ztracené členy izraelského rodu, bude to jeden z jejích výsledků, jak bylo uvedeno již dříve (Iz 60,1–22).

Věřící pohané přijdou do Jeruzaléma a přivedou s sebou své bratry. Ty přivedou pohané jako drahocennou oběť Bohu. Pozůstatek jeho vlastního vyvoleného lidu, který nyní došel ke svému skutečnému naplnění, pro něj bude neocenitelným darem. Je zde vidět něco jako úplný kruh.⁷¹

Ze všech kapitol a témat, kterými se Izajáš zabývá, je téma kněží prakticky minimální. Zmiňuje je jen jako součást celkové kritiky vůdců, kteří sešli z cesty a budou s ostatními bez rozdílů nést následky stejně jako ve své nové podobě budou součástí obnovy Hospodinova lidu. Celkově tedy nelze říct, že se Izajáš zabývá kritikou kněží, spíše že jsou jen součástí celkové kritiky upadající společnosti a obnovy.

2.2.3 Micheáš

Kniha proroka Micheáše je zasazena do doby asyrského dobývání, nakonec i vítězství nad severním Izraelem (r. 721 př. Kr.) a vlády judských králů Achaze a Chizkijáše (2Kr 15–20), vše na pozadí judské monarchie. Cílem není upoutat pozornost na proroka jako takového, ale na jeho slovo.⁷² Kniha sice nevznikla v době předexilní, ale ta je jejím hlavním tématem. Ve jménu Hospodinově bojuje proti svévolným občanům, profesionálním prorokům, nezodpovědným kněžím a kultu.⁷³

Kniha Micheáš má šest kapitol a je zaměřena hlavně na proroky (2. a 3. kapitola), na latifundisty (2. kapitola) a na soudce a správce (3. kapitola), kněze zmiňuje jen mimochodem, když rekapituluje. Už to samo ukazuje, že kněží nejsou jeho hlavním cílem. Kniha podává ve dvojím sledu střídavě hrozby a zaslíbení a vyjadřuje převahu Božího příklonu k vyvoleným zbytkům Izraele i naději v příchod Božího vyvoleného nástroje obnovy a záchrany.⁷⁴

Třetí kapitola, ve které jsou zmíněni kněží, má tři části a každá začíná přímým oslovením skupiny lidí, ke kterým prorok promlouvá: Soud nad utiskovateli (představitelé a vůdcové izraelského domu), soud nad lživými proroky, soud nad Jeruzalémem (pro bezpráví a krveprolití), pokračuje obviněním a končí vyřknutím soudu nad nimi. Jsou zde osloveni političtí a ideologičtí vůdcové, a to v oblasti práva stanoveného Hospodinem, u něhož tuto povinnost obrátili úplně naruby jako prostředku k uskutečnění vlastních sobeckých plánů a choutek, při kterém bezohledně zacházejí s lidem. Ale až přijde čas Božího soudu, budou právě oni volat o pomoc k Hospodinu. Ten se jim ovšem skryje. Samotných kněží se týká výrok, který je v závěru třetí kapitoly a je věnován soudu nad Jeruzalémem:

(Mi 3,11) Jeho představitelé soudí za úplatek,

*jeho kněží učí za odměnu,
jeho proroci věští za stříbro.*

⁷⁰ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 247

⁷¹ John N. Oswalt – The Book of Isaiah – Chapters 40–66 (NICOT), strana 584

⁷² Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 732

⁷³ Starý zákon – překlad s výkladem – 12 proroků, strana 154

⁷⁴ Bible – ČEP včetně deuterokanonických knih, strana 914

*Přítom spoléhají na Hospodina a říkají:
„Což není Hospodin uprostřed nás?
na nás nepřijde nic zlého.“*

Zde Micheáš představuje konkrétní obžalobu, kterou předkládá proti vůdcům Judy. I oni jsou zodpovědní za svůj lid a jejich povinností je střežit a předávat pravé učení. A náklonností k penězům popřeli prvotní poslání svého úřadu.⁷⁵ Nechali se koupit kýmkoliv, kdo by zaplatil cenu, a cynicky ignorovali všeobecné blaho. Stejně vinní tím, že zneužívali svou moc, byli kněží a proroci, další dvě institucionální authority. Jde tu o více než drobný rozdíl mezi přijímáním odměny za něčí službu a pronajímáním sebe samého – budou učit a prorokovat přesně to, co chtějí zaměstnavatelé slyšet. V jejich myslích je samotná skutečnost toho, co dělají, záruka toho, co by se mělo udělat. Oni a jejich přítomnost svědčí o tom, že Hospodin je s nimi, a proto je nemůže postihnout žádné zlo.⁷⁶ Kněží tak judskému lidu odpírají právo na přiznání se k právu Božímu, které se jim stalo pouhým prostředkem k uskutečnění vlastních sobeckých plánů a choutek.⁷⁷ Místo aby učili Božímu zákonu všechny bez rozdílu, poučují jen ty, kdo jim něco dají nad desátky, které dostávali jako svou mzdu.⁷⁸ Dochází tak na všech vedoucích postech ke zneužití moci k vlastnímu prospěchu a nebere se ohled na jejich poslání a smysl.⁷⁹

Tyhle výroky proroka Micheáše proti kněžím jsou jasným obrazem jejich chování a zneužívání moci bez ohledu na pravý význam jejich poslání,⁸⁰ a sice v době předexilní. Toto základní obracení hodnot přináší trest vyjádřený dosud neslýchaným a nepředstavitelným zánikem Jeruzaléma. To ale vyjadřuje otázku, do jaké míry je část národa odpovědná za osud celého národa. Podle Micheáše to jeho kněží dozajisté jsou.⁸¹ Vzhledem k tomu, že jim ale Micheáš z celé knihy věnuje opravdu jen jediný verš, je to z řady jim vyřčených obvinění spíše okrajový problém.

2.2.4 Sofonjáš

Prorok, po kterém je kniha Sofonjáš pojmenována, není znám. Víme jen to málo, co kniha odhaluje. Sleduje své předky po čtyři generace, ale nevysvětluje proč. Jeho povědomí o královském životním stylu (1,8) může představovat možnost, že mohl být jejich součástí. Podstatnější je, že se zabývá pouze horními vrstvami společnosti – knížaty, soudci, proroky, kněžími, ale ne přímo průměrným Izraelitou. Má se za to, že ať už žil Sofonjáš kdykoli, kniha, která nese jeho jméno, dosáhla konečné podoby nepochybně v době poexilní, protože odráží poexilní obavy. Sofonjáš ukazuje poslední „předexilní“ text v Knize dvanácti, pokud jde o chronologický rámeček.

⁷⁵ Miroslav Varšo – Komentáře k Starému zákonu II. svazek, strana 229

⁷⁶ Bruce Vawter, C.-M. – Ámos, Hosea, Micah, strana 146–147

⁷⁷ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 736

⁷⁸ Starý zákon – překlad s výkladem – 12 proroků, strana 166

⁷⁹ Adam Mackerle – Etické aspekty u předexilních Malých proroků, strana 119

⁸⁰ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 736

⁸¹ Miroslav Varšo – Komentáře k Starému zákonu II. svazek, strana 231–233

Kniha představuje významné období v judské historii. Zahrnuje postupný úpadek Asýrie, který nakonec vede ke zničení Ninive v roce 612 př. Kr., a také vládu Jóšijáše a poslední pokus reformovat kult Jeruzaléma, jenž skončil neúspěchem. Král byl zabit faraónem a po krátké nadvládě Egypta upadá země do rukou Babylónu spolu se všemi poklady chrámu.⁸²

Jde o období 60–70 let, kdy se zdá, že se Hospodin odmlčel a rozbujela se modloslužba. Proroci jsou pronásledováni a nedochovalo se z této doby žádné proroctví. Je to vláda krále Meneášeho (2Kr 21,1–18), jeho syna Amóna (2Kr 21,19–25) a Jóšijáše (2Kr 22–23), před jehož reformou vystupuje právě Sofonjáš, který svou zvěstí o Božím soudu připravil pro očistu lidu podmínky. Je i pravděpodobné, že svým vystoupením způsobil královo obrácení. Důrazem na den Hospodinův a výzvou k pokoře se řadí po bok Ánse, Izajáše a Micheáše.⁸³

Kniha Sofonjáš působí jednotněji a sevřeněji nežli prorocké knihy, které stojí bezprostředně před ní. Zároveň je ale patrné, že kniha ve své nynější podobě je výsledkem plánovité kompozice, která by sotva mohla pocházet od tohoto proroka samého⁸⁴

Vyznačuje se jednoduchostí v podobě jednoho tématu, kterého se drží a nikdy od něj neodbočuje. Poselství zkázy a naděje předává v tvarované, stylové podobě.

Kniha má pouze tři kapitoly. První začíná vizí katastrofy, která se týká soudu nad Judou, kde Hospodin varuje zpronevěřilý lid a ohlašuje příchod dne soudu. V druhé kapitole Soud nad národy Hospodin ohlašuje tresty pyšným národům a zachovává zbytky svého lidu. Třetí kapitola je o božím zaslíbení lidu a národům, kdy Hospodin bude svými soudy třídit vzpurný Jeruzalém a prorok vybízí k vykoupené radosti.

První zmínka o kněžích je z první kapitoly, kde Hospodin varuje zpronevěřilý lid a ohlašuje příchod dne soudu, který zasáhne nejdříve Judu a Jeruzalém, následně zbytek země, která je celá zasažena hříchem. Nejvíce Hospodin zasáhne svými tresty představené národa, kteří měli uplatňovat Boží soud, místo toho se ale zpronevěřili cizím Bohům.

*(Sf 1,4) Napřáhnu svou ruku na Judu,
na všechny obyvatele Jeruzaléma,
vyhladím z tohoto místa, co zůstalo z Baala,
i jméno žreců a kněží.*

Natahování ruky je v základech motivem exodu ke spáse. Obrácení symbolu je pro Sofonjáše typické: gesto spásy je nyní gestem soudu. Soud padá na falešné náboženství, na funkcionáře omylu (paliče kadidla spolu s kněžími) a vyznavače jiných bohů.⁸⁵ Hospodin vyslovuje hrozící rozsudek nad Judou a Jeruzalémem takovým způsobem, že zahrnuje obvinění proti různým skupinám v samotném prohlášení. Nejdříve oznamuje rozhodnutí Hospodina potrestat Judu a Jeruzalém, následuje rozsudek proti konkrétním skupinám v rámci země: zbytku Baala a modlářským kněžím.⁸⁶ Soud začne od domu Božího. Za nevěrných králů byl chrám zaneřáděn modloslužbou. Slovy *z tohoto místa* se míní Jeruzalém a nebo přímo chrám, žreci jsou zpohanštělí kněží. Skláněli se před Hospodinem a zároveň přísahali skrze Meleka, tj. krále, ať už božského, či lidského. Judsko bylo tehdy v područí asyrském. Je možné, že prorok naráží na božské pocty prokazované asyrskému

⁸² Smyth & Helwys – Bible commentary, The Book of the Twelve, strana 697–698

⁸³ Bible – ČEĽ včetně deuterokanonických knih, strana 926

⁸⁴ Rolf Rendtorff – Hebrejská bible a dějiny, strana 291

⁸⁵ Thomas Edward McComiskey – The Minor prophets, strana 912

⁸⁶ Smyth & Helwys – Bible commentary, The Book of the Twelve, strana 700

králi, který byl božím reprezentantem na zemi a sám božstvem.⁸⁷ Termín žreci odkazuje i na kněze, kteří sloužili Hospodinovi, ale zároveň sloužili jako kněží modlářskému kultu, jehož modlou bylo tele. Kněží byli umístěni jutskými králi ve městech Judy, aby přinášeli oběť na bamot – to byl kult Hospodina, ale považován za nelegitimní a modlářský. Přestože jsou kněží/žreci považováni za nelegitimní, jsou nazýváni kněžími.⁸⁸ Ve všech těchto případech je význam totožný: absolutní destrukce, odříznutí. Polemika proti kultu Baala v Judsku je ve skutečnosti polemikou proti jahvistickému kultu, prováděnému nelegitimním způsobem. Baal nemůže být považován za samostatné božstvo, které má být odříznuto, navíc lze odříznout jen to, co existuje. To by pak znamenalo, že Judejci uctívají Baala. Ten bude existovat jen do dne, kdy jej Hospodin odřízne.⁸⁹

Ve třetí kapitole se prorok obrací zpět do svých řad. Neuposlechli Boží napomenutí a neobrátili se, proto bude Hospodin svými soudy tříbit vzpurný Jeruzalém, který se odvrací od zjevené pravdy – který slyšel a znal Boží zákon. Viděli tvrdé tresty, které dopadly na okolní národy, a přesto jim nebyly výstrahou. Prorok vidí otevřeně chyby města, ale jeho zaměření je téměř výhradně občanské a náboženské. Nakonec kapitoly vybízí vykoupené k radosti z vysvobození a budoucí slávy, Hospodin rozsudek odpustí a přijme otcovsky pokořené.

*(Sf 3,4) Jeho proroci jsou chvastouni,
muži věrolomní,
jeho kněží znesvěcují, co je svaté,
znásilňují zákon.*

Proroci jsou za bezohledné podvodníky a kněží za znesvěcující to, co by mělo být svaté. Společný jmenovatel těchto obvinění spočívá ve zradě řádného výkonu vlastních povinností.⁹⁰ Sofonjáš se znovu obrací do vlastních řad. Falešní proroci věští za peníze a kněží učí za odměnu, svádějí lid lži a žvanivosti.

Nepřítel je tedy uvnitř.⁹¹ Vedení je odsouzeno, bylo klamným vůdcem. Měli se řídit slovem zjevení na jedné straně a blahem lidí na straně druhé. Dychtili po zisku, sami pro sebe, využívali moc úřadu k vlastnímu prospěchu.⁹²

Opakováním konfrontací těchto vůdců je dokumentováno, že lidé a vedení byli varováni. Rozsudek proti Jeruzalému nebyl žádným překvapením, nebo alespoň by nebylo, kdyby Juda věnoval pozornost svým prorokům. Destrukce Jeruzaléma se objeví, protože nepřijal varování odeslané skutečnými proroky. Hospodin už nemohl přehlížet korupci, která pohlcovala své politické vůdce, soudce, proroky a kněze.⁹³ Je tedy docela čitelné, jak kniha Sofonjáš o kněžích smýšlí. Považuje jejich službu za celkový problém, kterým jen utvrzuje svůj vlastní neodvratný soud.

---

⁸⁷ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 785

⁸⁸ Ehud Ben Zvi – A historical-critical study of the book of Zephaniah, strana 67–70

⁸⁹ Ehud Ben Zvi – A historical-critical study of the book of Zephaniah, strana 64–66

⁹⁰ Smyth & Helwys – Bible commentary, The Book of the Twelve, strana 736

⁹¹ Výklady IV. Ke Starému zákonu, strana 790

⁹² Thomas Edward McComiskey – The Minor prophets, strana 943

⁹³ Smyth & Helwys – Bible commentary, The Book of the Twelve, strana 737–740

2.2.5 Jeremjáš

Kniha Jeremjášova je nejdélší knihou v Bibli (ve smyslu slov a veršů) a je jistě jednou z nejsložitějších v několika směrech, a to včetně její struktury a toku myšlenek, osoby a role proroka, historického nastavení jejích jednotlivých textů a jejího chápání.⁹⁴ Prorok a Bůh spolu v knize často živě a naléhavě komunikují, a to jak ve věcech osobních, tak ve věcech komunitních (Jr 12,1–6; 15,10–21). Bůh Jeremjášův nejen mluví, ale i naslouchá. Prorok se nejen stává svědkem Boha skrze sílu svého charismatu, ale také ve svém lidství – jako člověk, který se pod tlakem láme (Jr 15). Prorok Jeremjáš předstupuje před čtenáře jako člověk osamělý vystavený nepochopení ze strany svého okolí, kterému i často usilo o život. Nemohl si založit rodinu a svému prorockému pověření se marně bránil. Byl rodákem z Anathothu (Jr 1,1), vesnice tři míle severovýchodně od Jeruzaléma, a byl potomkem kmene Levi, z rodiny kněží. Podle chronologie, kterou kniha poskytuje (Jr 1,1–3; 25,1–3; 36,1–2), trvala Jeremjášova prorocká služba přes čtyřicet let. Za proroka byl povolán v době vlády krále Jóšiáše (2Kr 22,1–29, Jr 1,2; 25,3), do doby velkých reforem, a končí tím, že země a její instituce jsou v troskách a její obyvatelé jsou rozptýleni po celé zemi. Jeremjášovy stopy se ztrácí po pádu Jeruzaléma, kdy byl násilně odvečen do Egypta. Nic se nepíše o tom, že by Jeremjáš své výroky zaznamenával sám, víme ale, že měl druhá, písaře Báruka, kterému badatelé přisuzují určité oddíly, ježmu sám Jeremjáš dal zapsat. Král Jójákim je sice nařídil spálit, ale Báruk pořídil opis nový (Jr 36).⁹⁵ Jeremjáš se silně odlišuje od ostatních proroků svým hlubokým pohledem do svého nitra. Odvážil se sdělit své zcela individuální pocity a své vnitřní krize, což bylo pro tehdejší dobu zcela neobvyklé.⁹⁶ Jak platí ve větší či menší míře při prezentaci jakékoli historické postavy, zobrazování Jeremjáše odráží jak projevy a jednání skutečného jedince, tak literární konstrukci redaktorů či autorů informovaných různými způsoby.⁹⁷ Jeremjáš dosáhl své současné knižní podoby po delší době a detaily týkající se růstu knihy, včetně množství materiálu, který má být připsán prorokovi, jsou nejisté.

Kniha je představena stručným popisem historického kontextu, v němž byla Jeremjášova slova pronesena (Jr 1,1–3), konkrétně období před pádem Jeruzaléma v roce 587 př. Kr. a jeho bezprostředními následky. Kniha Jeremjáš se na tuto událost soustřeďuje se všemi jejími sociálními, politickými, ekonomickými, vojenskými a náboženskými rozměry. Úvod knihy (Jr 1,1–3) upřesňuje, že zamýšlení čtenáři již tyto události zažili a historie sama o sobě pro ně nebude novinkou. Tyto verše, které naznačují, že k pádu Jeruzaléma již došlo, poskytují vodítko, jehož prostřednictvím má být kniha přečtena. Kniha se dělí do tříhlavních částí: Výroky proti Judsku (Jr 1–25), kdy lid, který opustil Hospodina a přizpůsobil se svým sousedům porušením smlouvy, je vyzván k pokání a návratu k Hospodinu. Lid neposlouchá a Hospodin jej za odpadnutí potrestá zkázou města neposlušný lid odmítne vyslechnout. O Jeremjášově činnosti a utrpení vypráví kapitoly Jr 26–45, nejde ovšem o jeho „životopis,“ ale zobrazení utrpení, které jej postihlo v souvislosti s jeho prorockou službou.

⁹⁴ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 7

⁹⁵ Bible – ČEP včetně deuterokanonických knih, strana 750

⁹⁶ Johanna Koppová – Izraelští proroci strana 99

⁹⁷ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 11

Hospodin v kapitolách dává lidu naději v novou smlouvu a nový Izrael a Jeremiáš vyzývá krále a proroky, aby se nepříteli vzdali. Lid neposlouchá a dochází k dobytí Jeruzaléma. Třetí část obsahuje výroky proti národům (Jr 46–51) a je předpovězen budoucí pád Babylónu. Vše uzavírá kapitola 52 o dobytí Jeruzaléma, vypálení chrámu a zajetí předních z lidu.

1. ZpronevĚra králů, velmožů, kněží, proroků a všeho lidu:

*(Jr 1,18) Hle, učinil jsem tě dnes
opevněným městem,
sloupem železným
a bronzovou hradbou
nad celou zemí
proti králům judským, proti jejich velmožům,
proti jejich kněžím i proti lidu země.*

Slova, která má Jeremiáš ohlásit, ovlivní nejvíc jeho samotného, jeho vlastní život. Je nejen prorokem, ale i svědkem, proti němuž povedou ostatní boj. Hospodin je ale s ním, učinil jej „opevněným městem“. Prorok nemá vyhlídku na slávu a vítězství, jen na blízkost Boží, která ho bude držet a provázet.⁹⁸ Dostane se s předními lidu a lidem samotným do sporu a je také otázkou, jestli vůbec někdy uposlechnou Boží zvěst.⁹⁹ Bude jako „město v obležení“. Síly, které budou bojovat proti Jeremjášovi a Bohu, se skládají ze všech typů náboženských a politických vůdců, včetně samotného lidu. A i když jejich odpor bude silný, Bůh jej vyzbrojí Božím slovem jako „zbraní“ pro tuto konfrontaci, která ho učiní nedobytnějším než tradiční materiály používané městy (bronz a železo) v době obléhání.¹⁰⁰ Verše 1,17–19 se tak navrací k vyprávění ve verších 1,4–10, kde Bůh ujišťuje proroka, aby se nebál, „jsem s tebou“. Pán slibuje, že jej posílí a bude bránit Jeremjáše proti vlastnímu lidu.¹⁰¹ Z verše je tedy jasné, že boj bude probíhat i na rovině náboženské, ve které se utká právě s kněžími.

*(Jr 2,26) Jako je zahanben dopadený zloděj,
tak propadne hanbě dům izraelský
i s králi a velmoži,
s kněžími a proroky.*

Hospodin učinil Izrael svobodným lidem, ale ten se postavil proti svému pánu a pohrdl jím. Jeremjáš vystihuje několika obrazy duchovní bídu Izraele, který podlehl již natolik nákaze, že Hospodina ztotožňovals baaly, kterých se nechtěl zříct. Nešlo však jen o vnější, ale i vnitřní symboliku toho, že Hospodin je jen jeden. Lid to také poznává. Když přichází nouze, obrací se k Hospodinu, ale je před ním se svou falešnou vírou odhalen a usvědčen jako chycený zloděj. Ukáže se jeho ubohost a zvrácenost.¹⁰² V ten den způsobí Hospodin vystřízlivění a budou se stydět vůdcové i lid za svoji slepotu, ve které vězeli.¹⁰³ Verše 2,26–27 zesměšňují oddanost Izraelitů jejich novým bohům. Když se však bohové ukážou jako nepoužitelní v těžkých časech, Izraelité utíkají zpátky k Hospodinu a očekávají, že jim

⁹⁸ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremjáš, Pláč, strana 25

⁹⁹ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 28

¹⁰⁰ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 53

¹⁰¹ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 15

¹⁰² Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 32

¹⁰³ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 40

přijde na pomoc. Jako Eliáš na hoře Karmel (1Kr 18) jim Jeremjáš říká, aby hlasitěji volali své nové bohy na pomoc v nouzi. Varuje je, že by raději neměli doufat, že jim Bůh odpoví, nebo je zachrání, dokud tato modloslužebná hloupost pokračuje.¹⁰⁴ Z veršů tedy jasně vyplývá, že hřešili i kněží, kteří budou potrestáni úplně stejně jako ostatní vůdcové Izraele.

(Jr 4,9) „A stane se v onen den, je výrok Hospodinův,

*král ztratí rozvahu,
ztratí odvahu i velmožové,
kněží budou naplnění děsem
a proroci budou trnout.“*

Celkem nepřipravené najde Boží soud podle proroka Jeremjáše samotné vůdce vyvoleného národa. Jejich víra se ukáže jako lehkovážná iluze, a proto je ovládne úplná bezradnost, když nastanou dny Božího hněvu. Kněží a proroci se zděsí nad tím, co přijde, protože dojde k událostem, které vůbec neočekávali. Místo toho, aby se naplnil blahobyť, který hlásali, dostaví se záhuba a zkáza.¹⁰⁵ Ujišťovali lid o pokoji a teď vyjde najevo, že jejich slova byla klamná. Jejich povinností bylo předvídat Boží hněv pro nevěru lidu, ale jejich vlastní hřích jim zastřel zrak pro vidění pravdy.¹⁰⁶ Tyto verše předpokládají, že soud je již v procesu a je jen otázkou času, než jej nepřítel přemůže.¹⁰⁷ Jeremjáš často zápasí s otázkou proroků a kněží, kteří oznamují, po čem lidé touží, ne co Bůh zamýšlí. V důsledku toho neznají Boha natolik dobře, aby vnímali jeho ideály spravedlnosti a cti pro jeho vyvolený lid. Jejich nedostatečná znalost hluboké lásky Hospodina k Izraeli, která zahrnovala něhu i hněv, jim neumožňuje vidět správně. V tomto případě jsou následky fatální. Nebezpečí ohrožuje samotné životy národa.¹⁰⁸

(Jr 8,1) „V onen čas je výrok Hospodinův,

*vynesou z hrobů kosti judských králů,
kosti judských velmožů, kosti kněží,
kosti proroků i obyvatel Jeruzaléma.“*

Trest za modloslužbu nemine ani zpronevěřilé, kteří již zemřeli. Jejich hroby budou vyloupeny, kosti rozházeny tak, že slunce, měsíc i hvězdy je vysuší, vybělí a promění v hnůj. Tak se jim jejich „boží“ odvděčí. Soud Hospodinův bude těžký a i ti, kteří zůstanou naživu, budou toužit po smrti.¹⁰⁹ V tomto hrůzném duchu rozsudek hovoří o celkovém rozkladu judských vůdců (králové, velmoži, kněžia proroci) i ostatních obyvatel Jeruzaléma. Ani smrt v minulosti nezbaví tyto vůdce Božího soudu, i mrtví budou nejhanebnějším způsobem potrestáni.¹¹⁰ Z Jeruzaléma tak zmizí projevy radosti a ulice zaplaví mrtvolné ticho. Nepřítel tak nenechá na pokoji nikoho, ani pochované. Jsou to strašné obrazy plné tragické ironie, kterými prorok zobrazuje záhubu a zkázu, která se na národ neodvratně blíží.¹¹¹ Pasáž, jako je tento text Jeremjáše, naznačuje, že Izrael měl obavy o řádný pohřeb.¹¹²

¹⁰⁴ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 26

¹⁰⁵ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 57

¹⁰⁶ Starý Zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 44

¹⁰⁷ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 99

¹⁰⁸ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 42

¹⁰⁹ Starý Zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 67

¹¹⁰ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 142

¹¹¹ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 92

¹¹² Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 70

Z veršů je zřejmé, že ani kněží, kteří měli jistý status nadřazenosti, nebudou ušetřeni a budou souzeni rovnocenně se všemi ostatními.

*(Jr 26,7) Kněží, proroci i všechen lid slyšeli
Jeremjáše mluvit v Hospodinově domě všechna
tato slova.*

*(Jr 26,8) Když Jeremjáš domluvil, co mu
Hospodin přikázal mluvit ke všemu lidu,
kněží, proroci i všechen lid ho chytily a křičeli: „Zemřeš!“*

Když se podíváme na scénu ve verších, dokážeme si představit, jak všichni zuří. Jeremiáš se usazoval v bráně, když lidé přicházeli a odcházeli ze svých obětí a modliteb. Mnozí se nepochybně modlili, aby při nich Bůh stál pro osobní potřeby nebo touhy a mezitím kněží vykonávající oficiální liturgii odřikávali žalmy důvěry, že Bůh nikdy neopustí Sion a chrám. Kněží, proroci i lidé nebyli připraveni na hrozby pronesené Jeremjášem.¹¹³ Prorokova slova vyvolala rozhořčení především u těch, kdo měli dbát o čistotu bohoslužeb, učení zákona a života, ukněží a chrámových proroků, kteří přinášeli lidu uklidňující poselství. S nimi se proti němu postaví i celý lid, shromážděný na chrámovém nádvoří. Jeho slova jsou namířena právě proti chrámu, posvátnému místu, což chápou jeho posluchači jako rouhání proti Hospodinu.¹¹⁴ Když Jeremjáš dořekl vše, co mu Hospodin pověřil, aby řekl, všichni jmenovaní se ho zmocní s tím, že prorok musí zemřít (trestem za falešné proctví byla smrt, Dt 18,20).¹¹⁵ Je tu zřejmá kritika kněží, kteří nechtěli slyšet pravdu z úst proroka, nechtěli slyšet slova od Boha. A jediný způsob, jak vše zastavit, bylo zbavit se Jeremjáše.

*(Jr 26,11) Kněží a proroci řekli velmožům a všemu
lidu: „Tento muž zaslouhuje smrt za to, co
o tomto městě prorokoval, jak jste na vlastní uši slyšeli.“*

Kněží a proroci jsou odhodláni zastavit Jeremjáše tím, že proti němu vznesou obvinění, která jednou provždy ukončí jeho vystupování. Kněží při jednání předsedají a pravděpodobně mají pravomoc vykonat i rozsudek, ale nezdá se, že by při rozhodování případu jednali sami.¹¹⁶ Rozruch v chrámu tak slyší palácoví úředníci a přicházejí se usadit do Nové brány, čímž přebírají soudní roli a zahajují soudní řízení. Lidé pak mohou fungovat jako svědci nebo i jako porota vzhledem k jejich odpovědi. Jeremjáš odpovídá na svou obranu nejprve tím, že recituje (a přiznává) základní sdělení, jehož doručením byl pověřen. Tvrzení, že Bůh je ten, kdo ho „poslal“, je závěrem řeči a toto tvrzení ho staví do protikladu s falešnými proroky. Jeremjášova slova proti chrámu a městu nevznikla u něj; Bůh mu dal slova. Svěřuje se do rukou soudu, aby s ním udělal to, co považuje za správné a dobré, což je krok pokorný a chytrý zároveň. Zároveň vydává varování, že pokud ho usmrtí, odsoudí nevinného člověka (apel na uznávané izraelské právo, Dt 19,10–13). Tím na sebe a na město přinesou nevinnou krev, protože nemluví vlastním slovem, ale „ve skutečnosti“ mluví slovem Boha, který ho poslal, aby k nim promluvil.¹¹⁷

¹¹³ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 12

¹¹⁴ Starý Zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 158

¹¹⁵ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 369

¹¹⁶ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 13

¹¹⁷ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 370

Vybízí je, aby napravili své cesty, skutky a poslouchali Hospodina, svého Boha a ten bude litovat, že proti nim mluvil zlé věci. Je to jedno z varování představených lidu kněžím, aby závčas napravili své chování.

*(Jr 26,16) Velmožové i všechen lid nato kněžím
a prorokům odvětili: „Tento muž nezasluhuje
smrt. Vždyť k nám mluvil ve jménu
Hospodina, našeho Boha.“*

Verš ukazuje, že hlas lidu měl hrát důležitou roli v konečném rozsudku, a je to on, kdo se odvrací od plánu náboženských vůdců podpořit Jeremjášovu smrt. Zda to bylo kvůli jejich úctě k úřadu proroka a přesvědčení, že Jeremiáš byl autentický navzdory jeho neuvěřitelným předpovědím, nebo prostě ze strachu, že Bůh by na ně všechny skutečně seslal kletbu, kdyby byl uštván k smrti, nemůžeme ovšem vědět.¹¹⁸

Velmožové i všechen lid tedy kněžím a prorokům odvětlí, že si prorok nezasluhuje smrt, vždyť k nim mluvil jménem Hospodina, jejich Boha.¹¹⁹ Jeremjášova obhajoba se tak ukazuje být přesvědčivá pro soud i pro lid. Možná si myslí, že osvobozením proroka, i kdyby mluvil dál, se osvobodí od soudu, který vyhláší.

Koneckonců pokud ho zabijí, nakazí se krví, alternativa bude jistě méně přísná. Osvobozením Jeremjáše však věc nekončí.¹²⁰ Kněží ovšem přes všechny argumenty nepřicházejí k odvrácení se z jejich špatné cesty.

*(Jr 32,32) Pro všechno zlo, které Izraelci
i Judejci páchali, aby mě uráželi, oni, jejich
králové, velmožové, kněží i proroci, judští
mužové i obyvatelé Jeruzaléma.*

*(Jr 32,33) Obrátili se ke mně zády a ne tváří, ačkoliv jsem
je poučoval nepřetržitě a horlivě,
neposlouchali a nepřijímali má napomenutí.*

Jeremjášovi se dostalo odpovědi na jeho modlitbu. Izraelci s Judejci se proti Hospodinu provinili, proto přijde trest. Soud dopadne nejdřív na Jeruzalém, v němž se nejvíce projevovala zpronevěra králů, velmožů, kněží a proroků, ale i všeho lidu. Z města, kde byl dům Hospodinův, kde měl být Hospodin vzýván a uctíván, se šířil kult baala.¹²¹ Verše tak citují základní poselství soudu, které Jeremjáš kázal. Nejde zde o porušení smlouvy jako celku, ale o odmítání nápravy navzdory všemu Božím napomínání, o hřích „zatvrzelosti“. A kněží nejsou výjimkou, přestože by měli být Hospodinu jako jedinému Bohu nakloněni nejvíce ve svém poslání.

*(Jr 34,19) Velmožové judští i velmožové
jeruzalémští, dvořané i kněží a všechen lid
země prošlimezi díly býčka.*

¹¹⁸ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 13

¹¹⁹ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 160

¹²⁰ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 372

¹²¹ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 201

Lid, který v té době byl v obležení, měl propustit všechny své hebrejské otroky bez ohledu na dobu jejich služby a uzavřel na tento akt smlouvu přímo v chrámě Hospodina. Tohle propuštění otroků v obleženém Jeruzalémě mělo přivodit podobnou situaci jako při vysvobození z Egypta (Lv 25,42).

Jakmile ale babylónské sevření polevilo, smlouva byla zrušena a vyhlášení osvobození odvoláno. Proto na ně dolehne kletba, která byla součástí smluvního obřadu. Podobně jak oni přivedli zpět propuštěné otroky, přivede zpět Hospodin Babylóňany. A ti, kdo smlouvu uzavřeli a prošli mezi díly zabitého býčka, se zapřísáhli, propadnou kletbě, kterou na sebe vzali.¹²² Verše v tomto oddílu tedy obsahují Boží soud nad jejich aktem zrady. Jeremjáš připomíná milosrdenství Hospodina, který s nimi uzavřel smlouvu, když byli otroky, a cituje zákon Exodu (Ex 21,1–11). Ale protože smlouvu porušili a ukázali se tak nevěrnými, z jeho smluvní ochrany sejde.¹²³ Kněží, kteří měli dohlížet na dodržování zákona, jej obešli stejně jako všechen lid. Jejich trest bude tedy stejný, ne-li horší.

(Jr 48,7) Protože spoléháš na své činy a na své poklady,

i ty budeš dobyt!

A Kemóš půjde s přesídlenci,

spolu s ním jeho kněží a velmožové.

Smutná současnost je důsledkem pýchy v minulosti. Boj probíhá především v náboženské rovině. Národní bůh Moabců Kemóš bude poražen a odvečen do zajetí jako válečná kořist. Jeho úděl se stane údělem i vůdců lidu, kněží a velmožů.¹²⁴ Věřili ve vlastní sílu a poklady místo v Hospodina, a proto dojde k této katastrofě. Všichni budou odvečeni do exilu.¹²⁵ Moab byl dlouho arcirivalem Izraele. Hrál roli v mnoha příbězích (např. Num 21–24) a je předmětem mnoha prorockých odsouzení (Am 2,1–3, Iz 15–16, Mi 6,5, Sf 2,8–9). Když měl Izrael moc pod Davidem a prvními králi severního Izraele, vystavil Moáb vazalství, ale když Izrael v dalších letech zeslábl v boji proti Aramejcům, Moáb získal svou nezávislost¹²⁶.

2. Proti kněžím a prorokům:

(Jr 5,31) Proroci prorokují klamně,

kněží vládnou na vlastní pěst

a můj lid to má rád.

Co však uděláte, až nastanou věci poslední?

Verše kladou vůdce Izraele (proroky a kněze) do jedné rovnice. Selhalo vedení proroků i kněží, jsou vyobrazeni jako konspirující a společně se snažíci vytvořit falešné ujištění mezi lidmi. Místo aby vystupovala mluvili pravdu o povaze zla uprostřed lidu, jen posilují jejich přání a dále přispívají k této nespravedlnosti. A až přijde konec, nebudou schopni udělat nic, aby tento útok zastavili, a budou smeteni.¹²⁷

¹²² Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 213

¹²³ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 76

¹²⁴ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 276

¹²⁵ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 598

¹²⁶ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 127

¹²⁷ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 116

Jde o hřích nevěry a modloslužby, na němž se podílejí všichni bez rozdílu. Lid dojde na samý pokraj záhuby a zániku, svévolníci se ocitnou ve slepé uličce, v zoufalství, z něhož není lidsky východisko. Jediná naděje je v návratu k Hospodinu. On jediný může zachránit lid před záhubou.¹²⁸ Kněží a proroci měli poznat Boží požadavky a vést lid k jejich plnění, ne si vést lehkovážně a lehkomylně.¹²⁹

Z mnoha konkrétních zel, kterými porušují smlouvu, je praxe podvádění nebo podvádění druhých, aby si sami nashromáždili jmění jedna z nejhorších. Tyto zločiny samy o sobě postačují k trestu, ale Jeremiáš k nim může přidat svá předchozí vehementní obvinění, že falešní proroci a kněží spojili ruce, aby podkopali požadavky Hospodinovysmlouvy, a proto jsou stejně špatní, ne-li horší než političtí a ekonomičtí vůdci, kteří provádějí tuto naprostou neúctu k Boží spravedlnosti.¹³⁰

*(Jr 6,13) Od nejmenšího až po největšího,
všichni propadli chamtivosti,
od proroka až po kněze
všichni klamou.*

Nejen Jeruzalém, ale i pozůstalý lid izraelský neunikne soudu. Nepřátelé seberou vše, co zůstalo. Lid přestal Hospodina poslouchat, pohrdal Božím slovem a chamtivě se hnál za ziskem. Proroci a kněží jej ujišťovali o pokoji, tedy o přítomnosti Boží milosti a požehnání, jako by všechno mezi lidem a Hospodinem bylo v pořádku. Klamali tak bez studu a bez výčitek svědomí, proto dolehne soud i na ně.¹³¹ Izraelští kněží a proroci patří k elitě, a přesto se angažují ve stejném podniku, třebaže může jít o podvod. Proto ani tito vůdci nebudou vyňati, až soud svrhne Izrael, padnou se všemi ostatními.¹³² V této pasáži jde také o dávnou úctu k síle mluveného slova. Jednou vyslovené slovo žije. Prorocké slovo vyzývá a povolává lid, aby byl věrný tomuto učení, ale nejprve se musí naučit požadavkům smlouvy. Pro Jeremjáše však kněží ani proroci nesplnili svou povinnost. Oni sami tak dychtili po nespravedlivé výhodě nad ostatními, že na smlouvě ani netrvali.¹³³

*(Jr 14,18) „Vyjdu-li na pole, hle, skolení mečem,
přijdu-li do města,
hle zesláblí hlady,
jak prorok, tak kněz,
procházejí zemí a nevědí si rady.“*

Verše 14,17–18 představují další Boží náрек nad lidem Izraele. Náрек, který hovoří o Božích očích naplněných slzami nad tím, co se stalo s lidmi v těchto destruktivních událostech. Bůh nejen pláče nad tím, co se stalo s lidem, ale i nad jejich zkušeností s drtivým úderem z rukou Babylónu, který jim způsobil těžká zranění. Kamkoliv se Bůh podívá – na polích a ve městě – je konfrontován se smrtí a zkázou způsobenou mečem a hladomorem. Bůh opět vyslovuje klíčový důvod této katastrofy: vůdci lidu – prorok a kněz – přes konání svých funkcí nevědí, o čem mluví, nemají žádné skutečné znalosti Boha a nejsou z této katastrofy vyňati. Byli zredukováni na status obchodních cestujících, kteří se snaží prodávat

¹²⁸ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 54

¹²⁹ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 73

¹³⁰ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 51

¹³¹ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 59

¹³² Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 123

¹³³ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 55

zboží, kde se dá, ale nemají žádné znalosti, které by mohli dát.¹³⁴ Bloudí zemí jako smyslu zbavení. Jeremjáš se opět dovolává Boží lásky, znovu chce obměkčit Boží srdce. Vyznává hřích Izraele, který se proti Hospodinu těžce provinil. Hospodin zůstává jedinou nadějí těžce zkoušeného lidu.¹³⁵

Poznámkou na konci verše 18 o knězi a prorokovi, kteří stále vystupují, aniž by chápali, co to vše znamená, možná také Jeremjáš naznačuje, že pravděpodobně stále lpí na nějaké naději, že Hospodin zasáhne, aby je zachránil.¹³⁶

(Jr 18,18) Ale oni řekli: „Pojďme a něco si na Jeremiáše vymyslíme. Knězi přece nechybí zákon, mudrci úradek, proroku slovo. Pojďme, utlučeme ho jazykem, nedáme na žádné jeho slovo.“

Jak naznačuje verš, Jeremjáš si znepřátelil kněze, moudré muže i proroky. Z důrazu ve verši na druh slov, která prorok pronesl, můžeme usuzovat, že spiklenci chtěli umlčet jeho útoky na jejich profesní kariéru a pomluvit ho osobně. Tak by mu vzali jakýkoliv respekt k jeho postavení a konečně by přesvědčili lid.¹³⁷ Vůdčí vrstvy lidu jdou ve své zášti vůči Jeremiášovi tak daleko, že osnují jeho smrt. Jejich nenávist pramenila z toho, že útočiha zformalizovaný kult chrámu a zvěstoval jeho zničení (Jr 7,21–28). Navíc si znepřátelil proroky tím, že odhaloval jejich skryté hříchy, jako jsou jejich lživé zvěsti, které ubezpečovaly národ, že jej nestihne pohroma, ale naopak se má těšit na blaženou budoucnost. Jeremjáš jim upírá Boží mandát, že by Hospodin stál za jejich působením. Tím urazil vůdčí vrstvy národa, které nazvaly rouhačem každého, kdo jejich funkce zpochybnil.¹³⁸ Jeho odpůrci se rozhodli k rafinovanému zákroku: budou pečlivě sledovat jeho řeč, aby ho chytili za slovo.¹³⁹ Celé náboženské zřízení (bez přítomnosti krále) je proti němu spolčeno. Nepřátelé Boha a Jeremjáše jsou ovšem jedno a totéž.¹⁴⁰ Jeremjáš vysvětluje, že ani status kněžích jej neuchrání před hněvem Hospodina, jejich Boha.

(Jr 23,11) „Vždyť jak prorok, tak kněz se rouhají, i ve svém domě nalézám jejich zlé činy, je výrok Hospodinův.“

(Jr 23,12) Proto bude jejich cesta kluzká, budou vyhnáni do temnoty a v ní padnou, přivedu na ně zlo, rok jejich trestu, je výrok Hospodinův.“

---

¹³⁴ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 224

¹³⁵ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 100

¹³⁶ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 115

¹³⁷ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 143

¹³⁸ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 165

¹³⁹ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 119

¹⁴⁰ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 275

Ti, kteří měli být autoritami lidu, kněží a proroci, se rouhají a páchají zlo přímo v chrámě. Svými klamnými slovy svádějí lid k falešné jistotě, ale Hospodin odhalí jejich nespolehlivost a faleš, jejich hřích nezůstane bez odplaty.¹⁴¹ Proto přináší Jeremjáš vyhlášení rozsudku. Soud padne na každého, ale prorok a kněz jsou zvláště na dohled. Jejich špatnost vyústí v katastrofu, Bůh na ně navrší vlastní hříchy lidu. Jejich cesty budou tmavé a kluzké jako jejich chování, ztratí tak rovnováhu a pevnou půdu pod nohama.¹⁴² Cesta, kterou kráčí, je cesta do záhuby. Stane se šikmou plochou, na které se nebudou moct zastavit.¹⁴³ Verše opět spadají do vzorce dialogu mezi prorokem a Hospodinem. Příčinu katastrofy v zemi lze vysledovat dle Jeremjáše přímo k náboženskému vedení: knězi a prorokovi.¹⁴⁴

(Jr 23,33) „Zeptá-li se tě tentolíd, prorok nebo kněz:

Jaký je výnos Hospodinův? odvětiš jim: Jaký výnos? Odvrhnu vás, je výrok Hospodinův.“

(Jr 23,34) Proroka i kněze a lid, kteří užívají rčení:

Výnos Hospodinův, potrestám, každého i jeho dům.

Výklad o výnosu je na mnoha místech u proroků (např.: Iz 13,1; 14,28; 15,1; 17,1; 19,1; 21,1; 22,1; 23,1, Na 1,1, Abk 1,1, Za 9,1; 12,1, Mal 1,1) a tímto slovem se označuje slovo Hospodinovo, především ve výnosu proti cizím národům, jen ojediněle proti Izraeli, případně Jeruzalému. Jeremjáš tohoto označení Hospodinova slova nikdy nepoužívá, mluví vždy o výroku. Ti, kteří se ptali po Hospodinově výnosu, očekávali slovo proti nepřátelům. Tato žádost vyrůstající nikoli z pocitu ohrožení, nýbrž z vědomí nadřazenosti a falešné jistoty, je odmítnuta. Je naprosto scestné vyžadovat si takové výnosy. Proroci a kněží, kteří je pronášejí, říkají svá vlastní slova a nikoliv Hospodinovo, nebo slovo Hospodinovo převracejí.¹⁴⁵ Zdá se, že po celou dobu mluví Bůh a verše předpokládají situaci v komunitě, kdy různé osoby tvrdí, že obdržely slovo od Hospodina. Nikdo ovšem nesmí používat slovo výnos pro jakékoliv klamné varování.¹⁴⁶ Hospodina již přešla trpělivost s vlastním lidem a pro nahromaděné množství hříchů a nepravostí odsoudí svůj lid se všemi důsledky, které z toho plynou.¹⁴⁷ Bůh nemá žádné nové výnosy, které by mohl dát, místo toho se národ chystá od sebe odvrhnout.¹⁴⁸ Kněží by tohle vše měli vědět.

(Jr 27,16) Ke kněžím a všemu tomuhle lidu

jsem mluvil: „Toto praví Hospodin: Neposlouchejte slova svých proroků, kteří vám prorokují:

Hle, předměty z Hospodinova domu budou velice brzy vráceny.

Ti vám prorokují klam.“

¹⁴¹ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 146

¹⁴² Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 333

¹⁴³ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 200

¹⁴⁴ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 184

¹⁴⁵ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 149

¹⁴⁶ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 341

¹⁴⁷ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 209

¹⁴⁸ Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 194

Poselství je nyní doručeno lidem a kněžím. Kněží se zapojují, protože mnoho posvátných předmětů chrámu bylo odvezeno do Babylónu v roce 597 př. Kr. a nebylo vynaloženo žádné úsilí, aby se vrátily. Problémem jsou ovšem proroci, hlásají podvod. Stejně jako radili nepodvolit se Babylónu a ujist'ovali kněze, že vyhnanství nebude mít dlouhého trvání, nyní Hlásají, že posvátné nádoby budou brzy vráceny. Ještě jednou jim Jeremjáš radí, aby se podrobili Babylónu a mohli žít. Jeremjáš ví, že Bůh oznámil soud nad Jeruzalémem a Judou a řekl, že zbývající nádoby budou odvezeny do Babylónu. Je to tedy Bůh, kdo by musel být přesvědčován o opaku.¹⁴⁹

Mnozí těžce nesli, že je chrám ochuzen o posvátné nádoby, a není tedy divu, že dychtivě přijímali útěšné slovo o brzkém pádu Babylónu a návratu předmětů do chrámu.¹⁵⁰ Tenhle verš přináší stejné poselství kněžím a lidem s přidáním důrazem na zničení chrámu.¹⁵¹

3. Proti kněžím:

(Jr 2,8) Kněží se nezeptali:

„Kde je Hospodin?“

*Nepoznali mě, kdo se obírají zákonem,
pastýři mi bylinevěrní,
proroci prorokovali skrze Baala,
chodili za tím, co není k užítku.*

Žádná třída lidí není opomenuta. Jmenuje čtyři: kněze, učitele Tóry (která může zahrnovat jak kněze, tak levity), pastýře lidu a proroky. Jeremjáš nikoho nešetří před Božím soudem ve světle jeho smlouvy – ani privilegovaného kněžského vůdce. Každý musí slyšet prorocké slovo a aplikovat ho na svůj život.¹⁵² Verš jako první viníky smutné situace uvádí kněze. Ti na sebe vzali úlohu prostředníků mezi Bohem a lidem a měli se starat o bezprostřednost a čistotu společenství mezi Hospodinem a Izraelem. Sami však podlehli svodům a pokušením pohanských způsobů uctívání Boha, tak i pomýlenému smýšlení. I když Jeremjáš nechce zmenšovat vinu lidu, za hlavní viníky pokládá vůdce národa a mezi nimi na prvním místě právě kněze.¹⁵³ Byla to jedinečná výsada Izraele, že se stal Božím lidem z pouhé milosti. Lid však začal chodit za nepravými bohy, kteří ničím nejsou, a proto nemohou pomoci, ale ani uškodit. Modloslužbou však nic nezískali, jen si ublížili a ani kněží se neptali po Hospodinu, živém a věčném Bohu.¹⁵⁴

(Jr 29,24) Šemajášovi Nechelamskému řekni:

(Jr 29,25) „Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Izraele:

*Ty jsi posílal svým jménem všemu lidu,
který je v Jeruzalémě, a knězi Safanjášovi,
synu Maasejášovu a všem kněžím dopisy:
Hospodin tě ustanovil knězem místo kněze
Jójady, abys byl dohlážitělem v domě Hospodinově*

¹⁴⁹ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 385

¹⁵⁰ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 166

¹⁵¹ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 20

¹⁵² Lawrence Boadt – Jeremiah 1–25, strana 20

¹⁵³ Karol Nandrásky – Jeremiáš I, strana 33

¹⁵⁴ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 28

*nad každým potřeštěným, nad tím, kdo
vystupuje jako prorok, abys jej mohl dát do
klády či do obojku.“*

Kapitola s dalším odpůrcem Jeremjáše, knězem Šemajášem, který byl mezi vyhnanci a nepochybně osobně cítil bodnutí Jeremjášova dopisu proti falešnému prorocství. Napsal tedy knězi Safanjášovi a trval na tom, aby zavřel Jeremjáše za to, že se prohlásil za proroka. Šemajáš dokonce cituje z Jeremjášova dopisu, aby dokázal, že Jeremjáš je šílenec.¹⁵⁵ Šemajáš tak svojí stížností veřejně obvinil kněze Safanjáše a ostatní kněze, že zanedbávají služební povinnosti, když nebdí nad tím, kdo a co v chrámovém prostoru mluví, když nechali prorokovat Jeremjáše, který svůj neblahý vliv rozšířil i na přesídlence v Babyloně.¹⁵⁶ Slovo je pravděpodobně od Boha k Jeremjášovi, které mu říká, aby mluvil (prostřednictvím dopisu) k falešnému knězi Šemajášovi a je odpovědí na jeho dopis. Šemajáš tvrdí, že jej Bůh učinil veleknězem místo Jójady, aby kontroloval každého šílence, který hraje proroka. Takoví jedinci mají být umístěni do klád (dřevěný rám s otvory na hlavu a ruce), což by ho vystavilo veřejnému posměchu a opovržení a mělo tak být naloženo i s Jeremjášem. Šemajáš prorokoval mezi vyhnanci, ale Bůh ho k tomu nevyslal (jak mnozí vyhnanci věřili). Vyhnance uvedl v omyl, čímž jim dal falešnou důvěru v brzký návrat z vyhnanství. Jeremjáš pak nad ním oznámí slovo Božího soudu.¹⁵⁷ Verše tedy nejsou kritikou kněžské služby, ale jen jednoho případu, jednoho kněze.

*(Jr 33,18) „Ani lévijským kněžím nebude vyhlazen
přede mnou ten, kdo by přinášel oběti zápalné,
v dým obracel oběť přídavnou a po
všechny dny připravoval obětní hod.“*

*(Jr 33,20) „Toto praví Hospodin: Podaří-li
se vám zrušit moji smlouvu se dnem
a moji smlouvu s nocí, takže nebude
dne ani noci v určený čas,*

*(Jr 33,21) pak bude zrušena
i má smlouva s Davidem, mým služebníkem
a nebude mít syna, který by kraloval na jeho
trůnu i lévijskými kněžími, mými sluhy.*

*(Jr 33, 22) Jak je nescíslný nebeský zástup a nezměřitelný
mořský písek, tak rozmnožím potomstvo
Davida, svého služebníka, i lévijců, kteří mi slouží.*

Verše přebírají motiv slibu levitickým kněžím a spojují jej s nezlomnou povahou davidovské smlouvy. Aby vše tuto trvalou vlastnost ještě více posílilo, odkazuje posluchače k nezměnitelné Boží vůli ve stvoření s narážkou na smlouvu s Abrahamem, že Bůh znásobí

¹⁵⁵ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 34

¹⁵⁶ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 175

¹⁵⁷ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 408

jeho potomky jako hvězdy nebo písek na břehu (viz Gen 15,5; 22,17; 32,12).¹⁵⁸ Nové období, jež Hospodin tak prorokovými ústy ohlašuje, navazuje v určitém smyslu na něco z období starého. Boží plány s lidem zůstávají v platnosti. Každé období Božího lidu mělo svou smlouvu, ale zvláštní význam měla smlouva davidovská (2Sam 7,12–16) a lévijská (Ex 27,27, Lv 3,12). To, že prorok mluví o lévijských kněžích, prozrazuje, že má na mysli původní poslání kněží jako strážců Hospodinova zákona. I když se jeruzalémští kněží v době Jeremjášově svému poslání zpronevěřili a stali se z nich především vykonavatelé kultických obřadů, nepřestává platit smlouva, kterou uzavřel Hospodin s pokolením Levi.

Smlouva bude platit i v novém věku, ale bude přenesena z jedné třídy na celý lid, takže bude nesčíslné množství těch, kteří budou Hospodinu sloužit jako kněží.¹⁵⁹ Bůh ctí smlouvy uzavřené s izraelským královským a kněžským vedením, a jak bylo slíbeno dávno předtím, bude tak činit navždy.

Slovní spojení „v mé přítomnosti“ zřejmě předpokládá přestavbu chrámu jako obydlí Boha mezi lidmi. Boží smlouva s Noem, že „den a noc nepřestanou“ (Gen 8,21–22) je neměnná.¹⁶⁰

(Jr 52,24) Velitel tělesné stráže vzal Serajáše, hlavního kněze, i Sefanjáše, druhého kněze a tři strážce prahu.

(Jr 52,27) Babylonský král je dal v Rible v zemi chamatské popravít. Tak byla Juda přestěhována ze své země.

Seznam úředníků ve verších reprezentuje většinu nejvyšších vůdců, kteří byli stíháni při dobytí. Kromě královských poradců, armádních velitelů a ředitelů personálu byli mezi nimi i kněží.¹⁶¹ Nazávěr knihy a posledním veršem o kněžích je zmíněna poprava – zřejmě Nebúkadnesarem osobně, nebo na jeho konkrétní pokyn a dalších asi čtyřiašedesát kněžských, královských a vojenských úředníků a vůdců „lidu země“, kteří byli nalezeni ve městě. Jednalo se zřejmě o osoby úzce spojené s palácem, chrámem a jejich vedením. Patřili mezi ně hlavní kněz Serajáša „druhý kněz“ Sefanjáš. Není známo, proč byly tyto osoby popraveny a ostatní vůdci vyhnáni. V každém případě bylo vedení Izraele zdecimováno a babylonská vláda zůstala na místě. Souhrnné prohlášení ve verši 52,27 uvádí podstatné: „A tak Juda odešel do vyhnanství mimo svou zemi.“ Jeremjáš byl ospravedlněn a slovo Boží, které říkal, se ukazuje být autentické.¹⁶² Tím Jeremjáš dokazuje, že jak celou dobu zvěstoval, ani kněží svému trestu neunikli.

Podle Jeremjášových různých kritických zmínek o chrámu a záležitostech (např. Jr 6,20; 7,1–22) se lze domnívat, že vůči náboženskému zřízení zastával kritický postoj. Nelze ovšem tvrdit, že jeho kritika sebou nese celkové odmítnutí náboženské instituce. Verše o samotných kněžích jsou ve všech třech oddílech, ale naprostá většina Jeremjášových výroků nehovoří ve skutečnosti o kněžích jako takových, ale o celém národu či o nějaké konkrétní skupině z něj vybrané. Přestože jsou kněží v knize Jeremjáš zmiňováni nejvíce ze všech předexilních proroků, nelze říct, že by se tak nejvíce zabýval jejich kritikou. Jeremjáš spíše konstatuje celkovou skutečnost, ve které se národ jako celek se svými představenými a vůdci nachází. Ať jde o krále, velmože, proroky, kněze či lid, všichni jsou v tom společně.

¹⁵⁸ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 70

¹⁵⁹ Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč, strana 206–207

¹⁶⁰ Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 479

¹⁶¹ Lawrence Boadt – Jeremiah 26–52, strana 152

¹⁶² Terence E. Fretheim – Jeremiah, strana 654

Zpronevěřili se Hospodinovi a jeho smlouvě a jejich zkáza je tak nevyhnutelná bez ohledu na to, kdo a jestli víc, či méně přispěl. Izraelský lid je odsouzen jako celek za své zpronevěry, ale ani zde jej Hospodin nenechává bez naděje v jejich budoucí návrat.

Závěr

Cílem práce byl podrobnější pohled na roli kněze, jak je na něj nahlíženo v konkrétních prorockých knihách předexilních proroků. Jak bylo v úvodu zmíněno, měli být v první řadě strážci zákona a učít zákonu lid, být spojenci mezi lidem a Hospodinem. V konkrétních pasážích knih proroků jsme se ale dočetli, že více než o lid se zajímali o své vlastní sobecké zájmy (Mi 3,11), o uspokojování svých potřeb (Am 7,10–3), choutek (Oz 4,14) a v cestě za svojí chamtivostí (Jr 6,13) se nebáli ani těch nejtěžších zločinů (Oz 6,9) vůči Hospodinu a zákonu (Sf 3,4, Jr 23,11), přestože je Hospodin neustále upomínal (Jr 32,32, Jr 26,8, Jr 27,16). Proto měl být jejich trest stejný, a to jak pro zbytek Izraele (Iz 24,2, Sf 1,4, Jr 2,26, Jr 8,1, Jr 23,12, Jr 52,24–27), tak ani lid nebyl bez viny. Svojí vlastní leností a pohodlností se nikterak o změnu věcí nezasloužil a nebránil se špatností (Jr 5,31, Jr 26,7, Jr 32,32). Chování králů pak problémy jen zhoršovalo a království obecně představovalo příliš mnoho pokušení, zdálo se výhodnější spoléhat se spíše na lidskou moc, než záviset na Hospodinu (Am 7,10–13). Proroci varovali před blížícím se koncem, napomínali kněží v nejsilnějším slova smyslu, neboť se jim nepodařilo učít lidi v poznání Božím (Iz 28,7, Mi 3,11, Sf 3,14, Jr 34,19). Nejenže nešli příkladem, ale také se připojili ke kultuře korupce (Jr 6,13) a modloslužby (Oz 4,14, Sf 1,4, Jr 2,8). V důsledku toho mělo být vše Hospodinem zničeno.

Tou hlavní kritikou vznesenou proti kněžím je ale zneužití jejich vůdčí role vedle proroků a „světské moci“. Je to vidět u Jeremjáše (Jr 6,13, Jr 5,31) nebo i Micheáše (Mi 3,11), protože když jedna z částí vedení selže, vše se rozpadne. Hovoříme tedy o celkovém selhání vedení. Obraz kněží tedy vypadá jako součást elity národa, která má svou odpovědnost, ale té nedostála. Tak jak proroci upravovali Boží slovo podle vlastní potřeby (Sf 3,4, Mi 3,11), tak i kněží svým vystupováním, které nebylo vždy v souladu se zákonem (Iz 28,7) zneužívali svou moc a ovlivnitelnost lidu ve svůj prospěch (Jr 26,7–11). Kněží jsou tedy spíše zahrnuti do obecného odsouzení. Řada pasáží háže kněze do jednoho pytle s jinými profesemi nebo úředníky, kteří vykonávali nějakou vůdčí roli (někdy jsou zahrnuti i obecní obyvatelé země – Iz 24,2, Mi 3,11, Jr 2,26, Jr 32,32–33, Jr 34,19, Jr 48,7, Jr 5,31, Jr 6,13, Jr 23,33 – 34). Kněží a kult jsou ale i uznávanou součástí náboženské praxe a jsou považováni za samozřejmost společnosti a kultu. Proti kultu ani proti těm, kdo na něj dohlížejí, nejsou žádné principiální námítky. Nelze namítnout, že kněží jsou v některých prorockých pasážích dlouze napadáni a proroci jsou ochotni kněze v té či oné formě kritizovat, ale nic nenasvědčuje tomu, že by je chtěli odstranit. Nacházíme kritiku a odsouzení, ale také podporu a souhlas. Ačkoli Ámos, Izaiáš a Jeremjáš odsuzují kult Izraele a zpochybňují jeho původní autoritu, určitě nevolají po odstranění rituální praxe. Nechtějí společnost nechrámovou a nekněžskou. V mnoha pasážích, které hovoří proti kultu, je skutečným cílem invektiv kněžství. Jemná technika obrácení viděná po celém Ámosovi a Jeremjášovi tak slouží k usvědčení lidí z jejich povrchního náboženského projevu.¹⁶³ Neexistuje ani zásadní odpor mezi kněžimi a proroky (v některých textech existuje pouze podmíněný odpor mezi konkrétními kněžimi a proroky). Proroci se museli postavit zkorumpované elitě, včetně některých kněží,¹⁶⁴ jako byl Ámos a Amasjáš, Jeremjáš a Šemajáš. Ale o přesném vztahu mezi kněžimi a proroky se mohou vést jen diskuze – mezi kněžimi, proroky, věstci a dalšími náboženskými specialisty mohla existovat jistá míra profesionální rivality. Každá skupina se považovala za jedinou možnost

¹⁶³ L. L. Grabbe and A. O. Bellis – The Priests in the Prophets, strana 34

¹⁶⁴ L. L. Grabbe and A. O. Bellis – The Priests in the Prophets, strana 1

přístupu k Bohu. Kněží obvykle zastávali svůj úřad podle dědičnosti; proroci cítili, že mají jedinečné poslání od Boha; věštcí také viděli jejich schopnosti jako od Boha dané; a moudří cítili, že mají zvláštní poznatky získané dlouhým zaujetím pro studium a moudrost. Musíme si uvědomit, že to, co se může zdát jako oddělené role, jsou někdy dosti zamotané do reálného života. Kněží mohou přijmout prorocké volání (viz Jeremjáš), moudrý se může cítit prorokem. Nesmíme ale opomenout ještě jeden celkový faktor. Bibličtí proroci jsou naštvaní. Zdá se, jako by nebylo mnoho – ani mnoho lidí – kteří se jim líbí. S kritikou se vrhají na všechno ve společnosti. Pokud odsuzují určitou skupinu nebo povolání, nemělo by to být žádným překvapením, protože odsuzují většinu skupin a profesí v té či oné době. Proroci jsou skutečně dobří i v odsuzování jiných proroků a kněží jako součásti náboženského vedení odpovědného za pád Jeruzaléma.

Závěrem lze tedy říct, že sama kritika kněží v celkovém obraze je tedy spíše pozitivní, protože ukazuje, že instituce kněžství (stejně jako prorockví či světské vedení) je jednou z hlavních vůdčích rolí národa a je stejně jako ostatní role vznešená a Bohem chtěná. Jejich místo ve společnosti je proroky uznáno, jen jaksi došlo k jejímu (jako v ostatních případech) zneužití, a přestože proroci v knihách nešetří kritikou, v žádné není konkrétně kněžím nebo jejich službě a kritice věnováno příliš mnoho prostoru. Přes všechny jejich prohřešky a chyby je ale jejich role v dějinách Izraele nenahraditelná a pozitivní.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- ACHTEMEIER, E. *Minor Prophets I*. Michigan: Baker Book, 2012. ISBN 978-0801045431.
- BÁNDY, J. *Teológia Starej zmluvy*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2003. ISBN 80-223-1793-4.
- Bible – ČEP včetně deuterokanonických knih*. Zlín: ČBS, 2019.
- BIČ, M. *Výklady ke Starému zákonu IV*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-274-9.
- BIČ, M. *Ze světa Starého zákona díl 1*. Praha: Kalich, 1986.
- BIČ, M. *Ze světa Starého zákona díl 2*. Praha: Kalich, 1989.
- BLENKINSOPP, J. *Isaiah 1–39 / A new translation with introduction and commentary*, New York; London; Toronto; Sydney; Auckland: Doubleday, 2000.
- BLENKINSOPP, J. *Isaiah 56–66 / A new translation with introduction and commentary*, New York; London; Toronto; Sydney; Auckland: Doubleday, 2003.
- BOADT, L. *Jeremiah 1–25*. Wilmington: Michael Glazier, Inc, 1982.
- BOADT, L. *Jeremiah 26–52*. Wilmington: Michael Glazier, Inc, 1982.
- BRUEGGEMANN, W. *Westminster Bible Companion: Volume 1, Chapters 1–39*. Kentucky: Westminster John Knox Press, 1998. ISBN 9780664255244.
- ČAPEK, F. *Archeologie, dějiny a utváření identity starověkého Izraele*. Praha: Vyšehrad, 2018. ISBN 9788076010826.
- DE VAUX, R. a J. MCHUGH. *Ancient Israel: Its Life and Institutions*. New York: William B Eerdmans Publishing Co., 1997. ISBN 9780802842787
- FRETHEIM, T. E. *Fretheim - Jeremiah: Smyth & Helwys Bible Commentary*. Macon: Smyth & Helwys, 2002. ISBN 978-1573120722.
- GRABBE, L. L. a A. O. BELLIS. *The Priests in the Prophets*. London a New York: T&T Clark International, 2004. ISBN 9780567081667.
- HELLER, J. *Hlubinné vrty*. Praha: Kalich 2008. ISBN 978-80-7017-083-0.
- HRBATA, J. *Klíč ke starému zákonu*. Brno: Cesta, 1993. ISBN 80-85319-28-4.
- HUDSON, P. D. *Isaiah 40-56 (Interpretation, a Bible Commentary for Teaching and Preaching)*. Kentucky: John Knox Přes, 1995. ISBN 978-0804231329.
- Knihy prorocké II – Jeremiáš, Pláč, Baruch, Jeremiášův list*. Praha: Česká katolická charita, 1979.
- KOPPOVÁ, J. *Izraelští proroci*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- MACKERLE, A. *Etické aspekty u předexilních Malých proroků*. Praha: Krystal OP s.r.o., 2019.

- MACKERLE, A. *Než budete číst Bibli podruhé*. České Budějovice: JCU, 2014. ISBN 978-80-7394-451-3.
- MCCOMISKEY, T. E. *The Minor prophets: An Exegetical and Expository Commentary, volume 3. Zephaniah, Haggai, Zechariah, and Malachi*, Michigan: Baker Books, 2020. ISBN 9781540960870.
- NANDRÁSKY, K. *Jeremiáš I*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 1996.
- NOGALSKY, J. D. *The Book of the Twelve, Hosea – Jonah*. Macon: Smyth and Helwys, 2011. ISSN 489–1112.
- NOGALSKY, J. D. *The Book of the Twelve, Micah - Malachi*. Macon: Smyth and Helwys, 2011. ISSN 489–1112.
- OSWALT, J. N. *The Book of Isaiah – Chapters 40–66 (NICOT)*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co, 1998. ISBN 9780802825346.
- RENDTORFF, R. *Hebrejská bible a dějiny*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 8070216344.
- Starý zákon – překlad s výkladem – 12 proroků*, Praha: Kalich, 1968.
- Starý zákon – překlad s výkladem – Jeremiáš, Pláč*. Praha: Kalich, 1983.
- SWEENEY, M. A. *Isaiah 1–39: With an Introduction to Prophetic Literature (The Forms of the Old Testament Literature)*. Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company, 1996.
- VARŠO, M. *Komentáre k Starému zákonu II. Zväzok*. Trnava: Dobrá kniha, 2010
- VAWTER, B. *Ámos, Hosea, Micah*, Delevare: Michael Glazier, INC., 1981. ISBN 9780814652428.
- ZVI, E. B. *A historical-critical study of the book of Zephaniah*. Berlin-New York: Walter de Gruyter, 1991. ISBN 3-11-021837-3.

Internetové zdroje

BONFIGLIO, R. Priests and Priesthood in the Hebrew Bible. In *Oxfordbiblicalstudies.com* [online]. © 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.oxfordbiblicalstudies.com/resource/priests.xhtml>>.

VLKOVÁ, G. I. „Žvást na žvást“? Interpretace Iz 28,10.13 v kontextu knihy proroka Izaiáše. *STUDIA THEOLOGICA* [online]. 2004, VI., p. 1–13 [cit. 2021-03-03]. Dostupné na WWW: <https://www.studiatheologica.eu/artkey/sth-200403-0001_Zvast_na_zvast_Interpretace_Iz_28_10_13_v_kontextu_knihy_proroka_Izaiase.php?back=%2Fsearch.php%3Fquery%3D%25BEv%25E1st%2Bna%2B%25BEv%25E1st%2Bin%253Aauth%2Bname%2Bkey%2Babstr%26sfrom%3D0%26spage%3D30>.

Z LIBRARY. Part of Z-Librari project. The world's largest ebook library. *1lib.eu* [online]. © 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné na WWW: <<https://1lib.eu>>.